

rAnt Groen

België-Belgique
P.B.
2610 WILRIJK 1
8/5124
P106235

Vandalisme in Hobokense Polder

Beheerswerken op Fort 7

Konikpaarden in de Hobokense Polder

Aanbod “Behaag ... natuurlijk actie”

AFZENDER en VU:
Luk Smets
J. F. Kennedylaan 22
2630 Aartselaar

Afgiftekantoor 2610 Wilrijk

Afdelingsbestuur

Voorzitter Hugo Waeterschoot	Coördinator werkingsprogramma An Caers	Conservators Fort 7 Peggy Beers Johan Baetens Johan De Ridder	Kernvertegenwoordigers Hobokense Polder Danny Jonckheere Wim Mertens
Secretaris Guido Hendrickx			
Penningmeester, leden- administratie Luk Smets	Coördinator educatieve werkgroep Ria Thys	Coördinator cursussen Catherine Vandercruyssen	

Kernbestuur Hobokense Polder

Voorzitter Danny Jonckheere	Penningmeester Ronald Van den Bossche	Geleide wandelingen Annie Vandeweyer	Natuurstudie Bert Mertens
Secretaris Wim Mertens	Conservator Hobokense Polder Bert Mertens	Afdelingscoördinator communicatie Daniella Van Peel	

Redactie rAntGroen

Hoofredacteur + Lay-out + Fort 7 Johan Baetens	Activiteitenagenda An Caers	Verslagen André De Mul	Correctieadvies Ria Thys
Bestuursberichten Luk Smets	Educatieve artikels + Kinderkatern Ria Thys	Hobokense Polder Danny Jonckheere	Cursussen Catherine Vandercruyssen

Contactadressen

Website: www.natuurpunt.be/zuidrandantwerpen

Website Hobokense Polder: www.jama.be/whop

An Caers Frans Kusterlaan 13 2650 Edegem Tel. 03 458 34 80 an.caers@yucom.be	Catherine Vandercruyssen Kon. Astridlaan 106 2550 Kontich Tel. 03 288 81 07 cvdx@pandora.be	Hugo Waeterschoot Groenstraat 59 2540 Hove Tel. 03 455 22 12 hugo.waeterschoot@umicore.com	Peggy Beers Eglantierlaan 98 2610 Wilrijk GSM 0485 52 81 25 beerske@yahoo.com
André De Mul Lucas Henninckstraat 41 2610 Wilrijk Tel. 03 828.70.32 andre.demul@belgacom.net	Daniella Van Peel Frans Stienletlaan 36 2610 Wilrijk Tel. 03 827 85 16 daniella.van.peel@skynet.be	Johan Baetens Th. Roucourtstraat 7 2600 Berchem Tel. 03 281 78 59 johan.baetens@yucom.be	Ria Thys J.F.Kennedylaan 22 2630 Aartselaar Tel. 03 289 73 66 ria.thys@pi.be
Annie Vandeweyer - Van Zwielen Zomerdijklaan 22 2660 Hoboken Tel. 03 828 37 60 walter.vandeweyer@pandora.be	Danny Jonckheere Cdt. Van Laethemstraat 45 2660 Hoboken Tel. 03 828 64 03 jonckheeredanny@vt4.net	Johan De Ridder Eglantierlaan 98 2610 Wilrijk GSM 0485 91 13 86 johan.deridder@vlm.be	Ronald Van den Bossche M. Geysmansstraat 19 2610 Wilrijk Tel. 03 825 13 47 ronald.vandenbossche@pandora.be
Bert Mertens Te Boelaerlei 35/3 2140 Borgerhout Tel. 03 366 13 60 bert.mertens@village.uu.net	Guido Hendrickx Kontichstraat 83 2650 Edegem Tel. 03 457 09 97 guido_hendrickx@hotmail.com	Luk Smets J.F.Kennedylaan 22 2630 Aartselaar Tel. 03 289 73 66 luk.smets@pandora.be	Wim Mertens Vinkenstraat 15 2018 Antwerpen Tel. 03 216 93 62 wi.mertens@worldonline.be

Algemeen

Lidmaatschap Natuurpunt: 17,5 € per jaar te storten op onze rekening. Dit bedrag omvat het lidmaatschap voor het hele gezin. Als lid van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, ontvangt men het algemeen verenigingsmagazine Natuur.blad en ons afdelingstijdschrift rAntGroen.

Abonnementen: leden kunnen zich abonneren op het natuurstudietijdschrift Natuur.focus en het ornithologisch blad Natuur.oriolus aan telkens 8,5€. Indien men voor beide tijdschriften opteert, betaalt men 32€, lidgeld inbegrepen.

Abonnement op rAntGroen: voor leden van andere afdelingen door storting van 5€ op onze rekening.

Verzekering: ieder lid is verzekerd inzake burgerlijke aansprakelijkheid bij deelname aan de Natuurpuntactiviteiten. Niet-leden gaan mee op eigen verantwoordelijkheid.

Daar het bestuur niet verantwoordelijk kan gesteld worden voor de gevolgen van brand, worden de rokers er uitdrukkelijk op gewezen dat zij dit doen op eigen risico. Roken in ons clublokaal De IJsvogel is niet toegestaan.

Inschrijving voor de autobustochten: gepensioneerden betalen het tweede bedrag, het derde bedrag is voor jeugdleden en personen tot 21 jaar.

Wie laattijdig toch nog mee wil, gelieve enkel de penningmeester op te bellen. Hij alleen kan u zeggen of er nog plaats is in de autobus.

De eerst ingeschrevenen hebben voorrang indien de deelnemingsprijs betaald werd. Wie na storting niet mee kan, gelieve zo vlug mogelijk de penningmeester te verwittigen, zodat mensen die eventueel op de wachtlijst staan, kunnen verwittigd worden.

Indien er onvoldoende inschrijvingen zijn, gaat de tocht door met eigen wagens of met minibusesjes.

Annulatie: enkel wie om een ernstige reden niet kan deelnemen en uiterlijk 2 dagen vooraf verwittigt, heeft recht op terugbetaling.

Annulatie bij weekends en reizen: bij afzegging zonder geldige reden dient er steeds 10% van de totale prijs te worden betaald. Bij afzegging zonder geldige reden binnen de maand voor de reis of het weekend dient er minimum 25% van de totale prijs te worden betaald of de reeds gemaakte kosten indien deze hoger liggen dan 25%. Het bestuur oordeelt of de reden geldig is.

Alle betalingen dienen te gebeuren op volgende rekening: PCR. **000-0178083-88** van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen, J.F.Kennedylaan 22, 2630 Aartselaar. Op uw betalingen steeds uw naam en telefoonnummer vermelden a.u.b.
Fiscaal aftrekbare giften (min. 30 €) dienen rechtstreeks gestort te worden op rekening 293-0212075-88 van de Natuurpunt vzw, Kardinaal Mercierplein 1, 280 Mechelen met vermelding "Reservatenfonds 3722, Zuidrand Antwerpen"

Editoriaal

De seizoenen op zijn kop ? Mijmeringen van het station van Hove tot Johannesburg

Ik liep zojuist van het station terug naar huis en bekeek met enige verbazing de vele bontgekleurde bladeren op het stationsperron. Alle kleurschakeringen tussen donkergroen en felgeel kon ik na enige passen op het natte perron waarnemen. Het waren de bladeren van de Canadapopulier. Niet vreemd zul je zeggen, het is toch reeds herfst ! Dat dacht je maar. Op het moment dat ik deze intro schrijf, noteer ik dinsdag 20 augustus !!!

Toch even een blad oprapen. Hier en daar ontwaarde ik een schildluis, maar zeker niet abnormaal veel. De seizoenen op zijn kop, was het eerste waar ik aan dacht. Denk maar aan de ernstige overstromingen tengevolge van de extreme regenval in Midden-Europa. Toch niet, zo bleek de volgende dag toen ik even belde naar een vriend bosbouwkundige. Gewoon een ziekte op de Canadapopulieren in combinatie met de weersschok van "tropisch warm" naar "natte herfst".

Wat me echter bijzonder opviel, was die variatie in bladvorm. Hier had ik echt nooit bij stilgestaan. Bovendien leken de verschillende bladvormen wel in reeksen te liggen. Enige ogenblikken zoekwerk langs de kant leerden me dat de kleine verschillen veroorzaakt werden door verschillende exemplaren van deze soort. Genetische variatie in het klein dus.

Genetische variatie resulterende in soortenrijkdom en het voortbestaan van onze planeet op een evenwichtige wijze, dat is eigenlijk de echte kerngedachte van Natuurbescherming. Lokaal kunnen we hieraan op "microniveau" wel iets aan doen via reservatenbeheer. Vandaar ook dat het zo belangrijk is om restjes groen in onze omgeving niet te laten verworden tot floristische monoculturen met meestal faunistische monoculturen tot gevolg. In vele gevallen volstaat het om via verarming van de bodem de diversiteit te verbeteren, vandaar de maaibeurten en het verwijderen van het maaisel. Tot daar onze inbreng.

Maar op dit moment worden er op een hoger niveau andere pagina's beschreven. De leefmilieutak van de Verenigde Naties poogt op wereldschaal een meer evenwichtige maatschappij tot stand te brengen. Die globale aanpak lijkt op het eerste zicht een "ver van mijn bed" show, maar dat is niet echt correct. De gevolgen van het uit balans geraken van de economische, sociale en ecologische ontwikkeling zijn ook hier ondertussen wel voelbaar. Grootschalige verzuring, verstoorde stikstofbalansen die tot een vergrassing van de heide leiden, om nog niet te spreken van de globale opwarming van de aarde en de hieraan verbonden weersfenomenen. Het is nu precies het objectief van de wereldconferentie in Johannesburg om het evenwicht tussen deze drie schijnbaar onverzoenbare "polen"¹ terug te herstellen. Een nobel objectief, maar extreem moeilijk om te realiseren, denken we maar aan Kyoto (de klimaatconferentie) die in verhouding tot deze conferentie maar klein bier is.

Iedereen weet dat het vroeg of laat zal moeten, we zullen tot globale afspraken moeten komen; maar niemand durft eigenlijk de grote stap te zetten en krijgt de anderen gemotiveerd om mee te doen ! Neen, nu ben ik misschien een beetje té pessimistisch : binnen Europa is er op dit vlak een duidelijke kentering bezig. Laat ons hopen dat deze in Johannesburg gehoor vindt. Jullie kunnen dit oordelen want op het moment dat u dit leest is de conferentie reeds enkele dagen afgelopen.

Hugo

¹ In navolging van het ondertussen alom gekende Brundlandrapport "our common future", wordt Duurzame Ontwikkeling door de Wereldbank gedefinieerd als het evenwicht tussen economische, sociale en ecologische vooruitgang.

Agenda

4de kwartaal 2002

Iedereen is welkom op alle wandelingen.

Honden zijn niet toegestaan op onze activiteiten.

De gids/leiding treedt op als educatieve begeleider van Natuur- en Milieueducatie Natuurpunt.

- = Kostendelend vervoer (5 eurocent/km) wordt op de afspraakplaats georganiseerd.
- = Kindvriendelijke tocht.
- >10j. = Kindvriendelijke tocht voor kinderen ouder dan 10 jaar.

Zo. 6 okt. 2002

Europese Vogelkijkdagen: Vogelobservatie in Broek De Naeyer en Blaasveldbroek

Gids: VM: Luc Van Schoor

NM: Tuur Wuyts

Leiding: Tuur Wuyts

03/353 09 77

03/449 99 11

03/449 99 11

9.00u De vogeltrek is volop aan de gang. 's Voormiddags neemt Luc ons mee door het Provinciaal Domein Broek De Naeyer te Klein-Willebroek. Dit natuurgebied was vroeger het terrein van een gekende papierfabriek. De sporen daarvan zijn tot op heden nog zichtbaar in de vorm van bezinkingsputten voor het afvalwater. De rest bestaat o.a. uit een stuk laagveen in ontwikkeling, wat in Vlaanderen een uiterst zeldzaam biotoop is. In het najaar kan je er allerlei eenden, aalscholvers en doortrekkende zangvogels verwachten.

's Middags eten we onze boterhammen op in het café over de kerk van Heindonk. Nadien maken we een mooie wandeling in het Broek van Blaasveld, een gebied met een rijke afwisseling aan bos, moeras en plassen. Naast de Fuut is hier de IJsvogel thuis.

Praktisch: Vertrek met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk) op de Bist te Wilrijk om 9.00u. Wie wil, kan aansluiten om 13.30u aan de kerk van Heindonk. Het einde is voorzien omstreeks 16.30u ter plaatse. Aantal te wandelen km: 6 km.

Mee te brengen: picknick, kijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, laarzen bij regenweer en stevig schoeisel.

Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)

Zo. 13 okt. 2002

Natuurbeheer Hobokense Polder

Leiding: Danny Jonckheere

Wim Mertens

03/828 64 03

03/216 93 62

 > 10 jaar

10.00u Maaien van kleine graslandjes, verwijderen van wilgenstruweel langs de plassen, onderhoud van het wandelpad,... Allemaal werkjes die gedaan moeten worden. Een inspanning die niet alleen het reservaat verfraait, maar die je als deelnemer ook heel wat vreugde verschaft. Niet alle werkzaamheden situeren zich langs het wandelpad, zodat je het natuurbeheer van het terrein ook kan ervaren vanop normaal niet toegankelijke, rustige plekje.

Bijeenkomst: om 10.00u aan het station "Hoboken Polder". De laatkomers vinden ter plaatse een plan met meer details over de plaats van de werken. Bij normale weersomstandigheden wordt er gewerkt tot 16.30u.

Meebrengen: werkkledij, laarzen en een lunchpakket voor degenen die ook 's namiddags blijven.

Alle deelnemers zijn gratis verzekerd.

Zo. 13 okt. 2002

Landschapswandeling kleiputten Terhagen (Rumst)

Gids: Jeannine Nielandt

Jules Moens

Leiding: Jeannine Nielandt

03/887 85 65

9.45u In de voormiddag brengen wij een bezoek aan het steenbakkerijmuseum "Rupelklei vzw", Kloosterstraat (Terhagen). Het ligt vlakbij ons verzamelpunt. Gedurende een uur zal een gids ons kennis laten maken met het hard

labeur van de "aardemakers" uit het verleden. Na de middag wandelen we naar de uitgebaggerde kleiputten die in de loop der jaren spontaan uitgegroeid zijn tot een prachtig natuurgebied van tientallen hectaren en ecologisch zeer waardevol met een echte pioniersvegetatie van Berk en Wilg. Het is tevens een belangrijk foerageer- en rustoord voor allerlei vogels, o.a. IJsvogel.

Praktisch: Vertrek met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk) om 9.45u op de Bist te Wilrijk. Wie wil, kan aansluiten om 10.15u aan de kerk van Terhagen. Einde rond 17u op de vertrekplaats.

Stevig schoeisel is aangeraden, vooral bij regenweer.

Wij spreken onze knapzak aan in het lokaal van de plaatselijke vissersclub midden in het natuurgebied. Drank hoeft niet meegebracht te worden.

We. 19-20 okt. 2002 **Vogeltrekweekend in Zeeland**

Gids: Luc Van Schoor

03/353 09 77

Leiding: Tuur Wuyts

03/449 99 11

Informatie hierover vindt u in de vorige rAntGroen.

Za. 19 okt. 2002 **Start van de jaarlijkse beheerswerken op Fort 7**

Leiding: Peggy Beers

0485/52 81 25

Johan De Ridder

0485/91 13 86

Johan Baetens

03/281 78 59

Informatie hierover vindt u verder in deze rAntGroen onder de rubriek Fort 7 nieuws

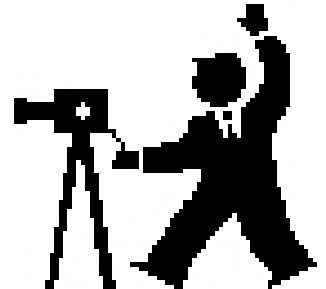
OPROEP - OPROEP - OPROEP - OPROEP - OPROEP - OPROEP

In rAntGroen 2 en 3 kondigden we het reeds aan:

In januari 2003 plannen we een gezellige ledenavond met fotomateriaal van uitstappen, cursussen, beheersdagen, weekends, ... uit het werkingsjaar 2002.

In de agenda kan u nu al de juiste datum vinden: ZATERDAG 25 JANUARI. We koppelen er ineens een fijne nieuwjaarsreceptie aan vast.

Nam je in de loop van 2002 wat beeldjes (foto's, dia's, digitale foto's) tijdens activiteiten van Natuurpunt Zuidrand Antwerpen? Graag ten laatste 15 december bezorgen aan iemand van de leiding van 25 januari. Wij maken er een leuke reeks van.

Zo. 20 okt. 2002 **Kalenderwandeling Hobokense Polder**

Gids: Staf Van Den Broeck (op werkdagen)

03/218 07 91

Leentje Toussaint

03/829 01 45

Leiding: Annie Van Zwieten

03/828 37 60

9.30u De zomer is voorbij en de herfst deed zijn intrede. Kom mee genieten van een prachtig palet van herfstkleuren. We vinden hier, en dit vlakbij een woongebied, een zeer grote variëteit aan vogel- en plantensoorten. Bloemen zijn wel uitgebloeid, maar elke plant heeft zijn eigenaardigheden, zodat er genoeg te vertellen en te bekijken valt. Watervogels die hier overwinteren, kunnen we observeren op het prachtigste plekje van het gebied nl. het "broekskot". Met wat geluk ontmoeten we op onze wandeling de Gallowaykoeien en de Konikpaardjes. Deze koeien en paarden zorgen voor de begrazing van een deel van de Hobokense Polder.

Samenkomst: Station Hoboken Polder, einde Berkenrodelei om 9.30u.

Meebrengen: laarzen (verplicht), verrekijker, vogel- en/of plantengids.

Zo. 27 okt. 2002 **Paddestoelentocht in Schildehof**

😊 > 10 jaar

Gids: Catherine Vandercruyssen
Leiding: Lydia Peeters

03/288 81 07

03/457 65 82

8.45u Het paddestoelenseizoen is al goed op dreef, wij hebben deze prachtige organismen tijdens andere wandelingen kunnen bewonderen, onze nieuwsgierigheid is aangewakkerd en vandaag gaan we ons er dus specifiek op toeleggen.

Praktisch: Afspraak om 8.45u aan de Bist te Wilrijk of om 9.15u aan de parking van de Orangerie van het Schildehof, De Pont in Schilde. Het einde is voorzien om 12.15u ter plaatse. Aantal te wandelen kilometer: 3 km.

Meebrengen: loepje en paddestoelengids.

Za. 2 nov. 2002 **Determinatieavond rond Schelpen**

Gids/leiding: Hugo Waeterschoot

03/455 22 12

20.00u Schelpen mogen wel één van de meest populaire mariene diergroepen zijn, toch blijkt het voor velen een onbekend terrein. Het herkennen van een aantal typische determinatiekenmerken en het op naam brengen van schelpen is nochtans helemaal niet zo moeilijk gezien hun grootte en verscheidenheid in vormen. Ook over het leven en voorkomen van schelpen in onze streken bestaan er heel wat misvattingen, die we deze avond trachten weg te nemen. Na een korte introductieve diareeks waarbij we ook de belangrijkste soorten de revue laten passeren, gaan we zelf aan de slag. Aan de hand van een aantal determinatiesleutels trachten we morfologie en structuur van de schelpen van nabij te leren kennen.

Amerikaanse boommosseel
(*Petricola pholadiformis*)

Praktisch: Afspraak om 20.00u stipt in het lokaal De IJsvogel op het Fort 7, Legerstraat, 40 (juist achter het crematorium). Einde ter plaatse voorzien omstreeks 22.30u.

Meebrengen: 1 € voor enkele fotokopieën en een loop.

Za. 9 nov. 2002 **Natuurbeheer Hobokense Polder**

Leiding: Danny Jonckheere
Wim Mertens

03/828 64 03

03/216 93 62

10.00u Maaien van kleine graslandjes, verwijderen van wilgenstruweel langs de plassen, onderhoud van het wandelpad,... Allemaal werkjes die gedaan moeten worden. Een inspanning die niet alleen het reservaat verfraait, maar die je als deelnemer ook heel wat vreugde verschaft. Niet alle werkzaamheden situeren zich langs het wandelpad, zodat je het natuurbeheer van het terrein ook kan ervaren vanop normaal niet toegankelijke, rustige plekje.

Bijeenkomst om 10.00u aan het station "Hoboken Polder". De laatkomers vinden ter plaatse een plan met meer details over de plaats van de werken. Bij normale weersomstandigheden wordt er gewerkt tot 16.30u.

Meebrengen: werkkledij, laarzen en een lunchpakket voor degenen die ook 's namiddags blijven.

Alle deelnemers zijn gratis verzekerd.

Zo. 10 nov. 2002 **Vogeltocht Linkeroever en Saeftinghe**

Gids: Ward Boeykens
Louis Derden

03/440 83 72

Leiding: Tuur Wuyls

03/449 99 11

8.30u Voor de tweede maal dit jaar zetten we deze tocht op het programma. Eerst stoppen we aan Blokkersdijk, daarna het Groot Rietveld en mogelijk ook De Putten.

Kuifeend (*Aythya fuligula*)

's Middags eten we in het café "Het Verdronken Land". Vertrek daar om 13.30u. We lopen de Gasdam af samen met Louis Derden en stappen daarna een stukje door de schorren. Als de tijd en het weer het toelaten, rijden we nog naar Paal en Baalhoek, anders bezoeken we het bezoekerscentrum.

Praktisch: We vertrekken om 8.30u met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk) op de Bist te Wilrijk t.h.v. het districtshuis. Wie 's middags om 13.30u wil aansluiten aan het café, gelieve de gids of leiding te verwittigen. Het einde is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse.

Wandelafstand: 5 km.

Meebrengen: picknick, vogelgids, kijker, telescoop, fototoestel, winddichte kleding en laarzen of stevig schoeisel al naargelang het weer.

Za. 16 nov. 2002

DAG VAN DE NATUUR
Wilgen knotten voor "Behaag ... natuurlijk"
Leiding: Luk en Ria Smets-Thys

 03/289 73 66

- 9.30u Op deze Dag van de Natuur worden op tal van plaatsen door Natuurpunt open natuurbeheerswerken ingericht. In het kader van de Behaagactie bieden wij ook knotwilgpoten aan. Die moeten we zelf oogsten. Twee jaar geleden knotten we te Aartselaar enkele wilgen aan de rand van agrarisch gebied. Nu pakken we de rest van de rij aan. Te zwaar werk, denk je? Niet helemaal. Knotten met de kettingzaag is inderdaad niet te onderschatten. Maar daarna moeten de poten ontdaan worden van zijtakken en op maat gezaagd. Al het lover moet afgevoerd worden. Werk op alle niveaus dus. Best breng je een boomzaag, een snoeischaar, een bijltje of kapmes mee. Werkhandschoenen zijn ook geen overbodige luxe.
Praktisch: Afspraak aan het einde van de Adriaan Sanderslaan te Aartselaar. We starten om 9.30u en eindigen om 17.00u. Breng je picknick mee. Wij zorgen voor soep. Uiteraard is halve-dag-hulp ook welkom!

Zo. 17 nov. 2002

Kalenderwandeling Hobokense Polder
Gids: Michel Van Megroot
Jeannine Nielandt
Leiding: Annie Van Zwieten

 03/230 88 05
 03/887 85 65
 03/828 37 60

- 14.00u Het natuurjaar is afgelopen, doch rond deze tijd kondigt de winter zich misschien al aan. We kunnen deze ook in onze polder ontdekken aan verschillende planten die dan bessen dragen en zeer zeker aan onze gevleugelde gasten uit Noord en Oost !!
Niet te min op een novembermiddag een frisse neus ophalen in de natuur is zeker aangenaam en vraagt geen verre verplaatsing. Tot zondagnamiddag !?
Afspraak: Station Hoboken-Polder, einde Berkenrodelei om 14.00u.
Meebrengen: laarzen, verrekijker, vogel- en/of plantengids, fototoestel.

Zo. 24 nov. 2002

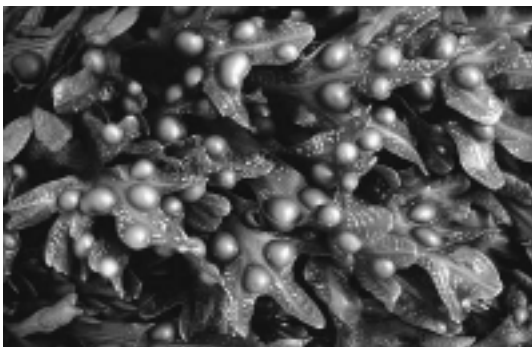
Het Mariene leven in de Oosterschelde: een ware ontdekkingstocht!
Gids/leiding: Hugo Waeterschoot

 03/455 22 12

- 8.00u We staan er dikwijls niet bij stil, maar er is een goede reden waarom zoveel vogels zowel tijdens het trekseizoen als in de winter, de Oosterschelde als pleisterplaats verkiezen. Het gebied is immers bijzonder voedselrijk en erg gevarieerd in topografie. Bij laagwater komen de uitgebreide sliplaten als rijkelijk gedekte tafels te voorschijn, terwijl de stenen dijken, mosselbanken en andere steenkanten, weer een uitstekende voedselbron vormen voor "zichtjagers". Bovendien is de waterkwaliteit van dit gebied "uitzonderlijk" te noemen, voornamelijk doordat er geen (vervuilde) zoetwater-rivieren in uitmonden. Geen wonder dus dat de Nederlandse overheid het ganse gebied wil omzetten tot een Nationaal Park, zoals ze voordien ook al deed met de Veluwe en Schiermonnikoog; een gouden bekroning dus.

Vandaag bezoeken we die Oosterschelde vanuit een heel ander perspectief dan gewoonlijk. WE GAAN OP ZOEK NAAR AL DAT MARIENE LEVEN! Tegen lage tij trekken we de slikplaten op ter hoogte van het Sas van Goes, waar we vanaf het laagste tij tot de dijken alles afspeuren naar biologisch leven. Het zal voor velen een prettige verrassing worden met planten en dieren waar u waarschijnlijk nog nooit van gehoord hebt, zoals het "wandeland geraamte", de Slangster, de Zeeappel en diverse soorten zee-eiken. Boeiend in ieder geval!

Blaaswier (*Fucus vesiculosus*)

Aangezien het maar een tweetal uurtjes lage tij blijft, vullen we de rest op met een aantal mooie vogelwaarnemingsplaatsen. 's Morgens stoppen we eerst even in Krabbendijke aan de slikplaten, om het foerageergedrag van een aantal wintervogels te bekijken. Indien we nog wat tijd overhebben, slagen we de ganzenverzamelplaats van Wemeldinge zeker niet over. Het Sas van Goes is onze volgende bestemming

waar het lage tij is rond 11.45u. Dit betekent dat we pas rond 13.00u onze picknick verorberen in de lokale kroeg. In de namiddag brengen we nog een kort bezoekje aan de Zandkreek en de Middelpaten (Veerse Meer), twee gebieden met een talrijke en gevarieerde populatie wintergasten. Tot slot, indien het weer het toestaat, bekijken we nog een ganzenslaapplaats ter hoogte van Goes, om vervolgens huiswaarts te keren.

Praktisch: Vertrek om 8.00u op de Bist te Wilrijk voor het Districtshuis (kostendelend vervoer mogelijk). We

zijn terug omstreeks 18.30u te Wilrijk. Wandelaafstand: 3 km.

Meebrengen: picknick, WARME KLEDING EN LAARZEN ZIJN ABSOLUUT NOODZAKELIJK, ook enkele potjes kunnen nuttig zijn, verrekijker en telescoop (indien de gelukkige bezitter) en 0,50 € voor fotokopieën per gezin.

Deze excursiedag is ook geschikt voor jongeren en vormt de inleiding (les 2) tot de Mariene cursus die in de loop van de winter en het voorjaar georganiseerd wordt door onze afdeling.

Za. 30 nov. 2002 **Actie "Behaag ... natuurlijk"**

Leiding: Luk en Ria Smets-Thys

 03/289 73 66

VM Wij vragen enkele uurtjes van uw tijd ten voordele van de natuur! Elders in deze rAntGroen kan u uitgebreide informatie vinden over deze haagplantactie van Natuurpunt, met steun van de gemeentebesturen en milieuraden. Meer gemeenten en meer afdelingen doen mee! Het plantgoed voor onze actie wordt geleverd door een boomkweker. Het samenstellen van de pakketten gebeurt echter door werkgroepen in elke gemeente. Hiertoe vormen we met de gemeentelijke milieuraden werkgroepen die instaan voor de samenstelling en de bedeling. Daartoe zoeken we per gemeente een tiental vrijwilligers, zowel voor de samenstelling van de pakketten als voor de bedeling van het plantgoed. Help uw vereniging de natuur promoten en geef uw naam op bij één van onderstaande coördinatoren, die u juiste plaats en uur kunnen meedelen.

Aartselaar:	Luk Smets	03-289 73 66
Edegem:	Nicole Beeckmans	03-289 21 21 (kantooruren)
Hove:	Hugo Waeterschoot	03-455 22 12
Hoboken-Wilrijk	Danny Jonckheere	03-828 64 03

Alvast bedankt voor uw medewerking.

Za. 30 nov. 2002 **Beheer Oeyvaersbosch te Aartselaar**

Leiding: Ivan Bogaerts

 03/887 16 46

14.00u Sinds begin dit jaar kregen we van de gemeente Aartselaar de Bufferzone Oeyvaersbosch in beheer (zie rAntGroen 2). Dit is een prachtige brede houtkant, grenzend aan De Reukens, een open landbouwgebied met potentieel voor de natuur. Met een oppervlakte van 30 x 450 m geeft dit gebiedje voldoende ruimte om een gediversifieerd beheer te voeren, gericht op verdere ontwikkeling van de houtkant en bevordering van bloemrijke open grasplekjes. Staat vandaag op het programma: verwijderen van afgestorven boompjes, aanplant van bomen en struiken (uiteraard besteld via onze Behaagactie) en maaien van grasveldjes.

Foto: Luk Smets

Praktisch: We starten om 14.00u, bijeenkomst aan hoek Langlaarsteenweg-Oeyvaersbosch.

Einde omstreeks 17.00u.

Meebrengen: laarzen, werkkledij en handschoenen. Wij zorgen voor het nodige gereedschap.

Zo. 1 dec. 2002 **Kortsmosseninitiatie in de Kesselse Heide**

Gids: Hans Vermeulen (Natuurpunt)

 014/47 29 55

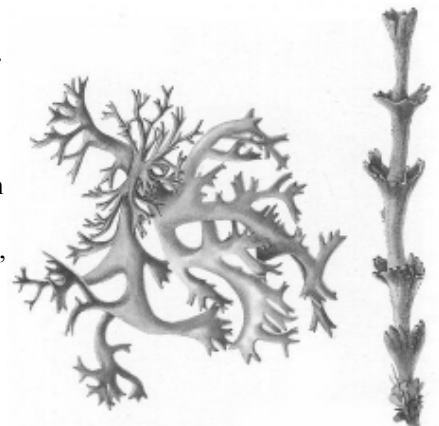
Leiding: Catherine Vandercruyssen

 03/288 81 07

8.15u Of laat ons eerder spreken over lichenen-initiatie, want het zijn niet altijd korsten en zeker geen mossen. Dit rijk werd nog nooit specifiek bekeken door onze afdeling en daarom doen we beroep om ons te gidsen op een deskundige die daarenboven deze materie zeer boeiend kan overbrengen. Ook gaan we naar een zeer mooi stukje heide, niet ver van huis, waar onze afdeling niet zo vaak komt. Veel kilometers zullen wij echter niet wandelen, want er zijn daar lichenen in overvloed. Wij zullen zeker de mooie Rode en Dove Heidelucifers kunnen bewonderen, maar ook het Girafje, het Gewoon Baardmos en nog vele andere.

Praktisch: We vertrekken met eigen wagens aan de Bist te Wilrijk om 8.15u. Het einde is voorzien omstreeks 12.00u ter plaatse. Wandelaafstand: 3 km.

Meebrengen: loep en korstmossengids.

Cladonia zopfii en Etagebekermos
(*Cladonia cervicornis*)

Zo. 8 dec. 2002

Natuurbeheer Hobokense Polder

Leiding: Danny Jonckheere
Wim Mertens

03/828 64 03

03/216 93 62

10.00u Maaien van kleine graslandjes, verwijderen van wilgenstruweel langs de plassen, onderhoud van het wandelpad,.... Allemaal werkjes die gedaan moeten worden. Een inspanning die niet alleen het reservaat verfraait, maar die je als deelnemer ook heel wat vreugde verschaft. Niet alle werkzaamheden situeren zich langs het wandelpad, zodat je het natuurbeheer van het terrein ook kan ervaren vanop normaal niet toegankelijke, rustige plekjes.

Bijeenkomst om 10.00u aan het station "Hoboken Polder". De laatkomers vinden ter plaatse een plan met meer details over de plaats van de werken. Bij normale weersomstandigheden wordt er gewerkt tot 16.30u.

Meebrengen: werkkledij, laarzen en een lunchpakket voor degenen die ook 's namiddags blijven.

Alle deelnemers zijn gratis verzekerd.

Zo. 8 dec. 2002

Ganzentocht naar de Oostkustpolders

Gids: Patrick Meire (VM)
Ward Boeykens (NM)

Leiding: Rudy Vansevenant

03/440 83 72

03/457 97 51

8.00u De laatste tientallen jaren is het belang van de West-Vlaamse Oostkustpolders als overwinteringsgebied voor diverse ganzensoorten alsmaar toegenomen. Vorig jaar vertoefde op een bepaald ogenblik zelfs de volledige populatie Kleine Rietganzen, zo'n 40.000 (!), in de streek.

Het is een traditie om zowat om de twee jaar op zoek te gaan naar de vele duizenden Kolganzen en Kleine Rietganzen die er de winter komen doorbrengen. Patrick Meire, professor aan de U.I.A en één van de pioniers van het ganzenonderzoek in Vlaanderen, zal opnieuw voor de nodige wetenschappelijk verantwoorde informatie zorgen en ons op sleeptouw nemen door de polders.

Na de lunch in Damme rijden wij even traditiegetrouw naar de Braakman en/of het Paulinaschor, waar Ward ons bij een fikse wandeling begeleidt. De liefhebbers van mosselen (of paling) kunnen ons daarna nog vergezellen voor een soupeetje in Philipinne. Wie ook dit culinaire afsluiterje wil meemaken, verwittigt de leiding tegen uiterlijk 6 december.

Vertrek met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk) op de Bist te Wilrijk om 8.00u. Aansluiting mogelijk om 9u15 op het marktplein in Damme. Mits de leiding te verwittigen ook aansluiting mogelijk om 13u15, eveneens op het marktplein in Damme.

Mee te brengen: stevige wandelschoenen of laarzen bij regen of sneeuw, kijker en telescoop, fototoestel en lunchpakket dat wij 's middags in een cafeetje (soep verkrijgbaar) kunnen verorberen.

Kolganzen (*Anser albifrons*)

Zo. 15 dec. 2002

Laatste dag om uw dia's, foto's, ... te bezorgen aan de leiding van de ledenavond van 25/01/2003

Za. 21 dec. 2002

Fort 7 : Vleermuizentelling

Gids/leiding: Hugo Waeterschoot

03/455 22 12

9.00u Het fort herbergt in de winter een vleermuispopulatie die hier hun winterslaap doorbrengen. De ene diep verstopt in spleten en barsten, de andere gewoonweg in het midden van het plafond. Al zijn de aantallen niet spectaculair te noemen, toch blijft de wintertelling steeds een speciaal evenement. Vorig jaar hebben we tijdens de telling 6 vleermuissoorten en 27 exemplaren gevonden (zie verslag op pagina 19 van rAntGroen 2, 2002).

Praktisch: We starten de telling rond 9.00u aan het lokaal de IJsvogel (ingang Fort 7 aan de Legerstraat te Wilrijk). Gewoonlijk zijn we op de middag net niet klaar, zodat boterhammetjes aangewezen zijn. Aangezien we de vleermuizen niet mogen verstoren in hun winterslaap en alles dus in perfecte stilte dient te gebeuren, beperken we het aantal deelnemers strikt. Vandaar dat we u willen vragen om voorafgaandelijk aan te melden voor deze activiteit door een telefoontje of een e-mail. Warme kleding en een goede zaklamp met degelijke batterijen (en eventuele reservebatterijen) zijn een absolute noodzaak. Het einde van de tocht is voorzien rond 15.00u.

Zo. 22 dec. 2002

Vogelobservatie in de Netevallei tussen Lier en Duffel

Gids: Tuur Wuyts
Leiding: Miel Lauwers

03/449 99 11

03/455 71 90

8.30u Het jaar zit er weer bijna op. Toch nog even in de Netevallei gaan kijken wat er zit aan wintergasten.

Praktisch: We vertrekken om 8.30u aan de Bist te Wilrijk.

Het einde is voorzien omstreeks 12.00u ter plaatse. Wandelaafstand: 3 km.
Meebrengen: kijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, laarzen bij regenweer en stevige stapschoenen.

Zo. 5 jan. 2003

Vogelobservatietocht: van Kreekrak tot Tholen

Gids: Luc Van Schoor
Leiding: Rudy Vansevenant

 03/353 09 77
 03/457 97 51

8.30u Dichtbij en toch dat gevoel van weidsheid, van waterrijke gebieden, groot en klein, met of zonder getij, met de bonte schare vogels, zowel binnen- als buitendijks, ... in één woord: een echt stukje Zeeland. Dat is ons doel op deze traditionele nieuwjaarsocht. Vorig jaar nog als "Gorilla's in de mist", nu hopelijk met een bredere kijk op de ganzen te land en in de lucht, de sneeuwgorzen langs de Oesterdam, allerlei eenden, steltlopers en zoveel meer. We maken tijd voor een deugddoende wandeling, een natje en een droogje, een praatje in de warme dis. Kom er mee van genieten!

Sneeuwgorz (*Plectrophenax nivalis*)

Praktisch: We vertrekken om 8.30u met eigen wagens (kostendelend vervoer mogelijk) aan de Bist te Wilrijk. Aansluiten is mogelijk om 8.50u aan de oprit Leugenberg langs de A12 richting Bergen-Op-Zoom en om

13.30u op de plaats van onze middagpauze (nog nader te bepalen), telkens mits de leiding te verwittigen. Het einde is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse. Wandelaafstand: 5 km.

Meebrengen: picknick, kijker, telescoop, vogelgids, fototoestel, laarzen bij regenweer en stevig schoeisel.

Zo. 5 jan. 2003

Laatste dag om in te schrijven voor de bustocht naar Goeree/
Overflakkee dd. 19 jan. 2003

Zo. 12 jan. 2003

**Bospolder, Grote Kreek, Kuifeend en Brabantse Wal
Vogelobservatietocht**

Gidsen: Ludo Benoy (VM)
Tuur Wuyts (NM)
Leiding: Tuur Wuyts

 03/449 99 11

8.15u De Bospolder is een terrein waar aan natuurbouw werd gedaan en waar de natuur tot ontplooiing kan komen. De Grote Kreek behoort de N.M.B.S. toe en Natuurpunt beheert het. Deze twee gebieden zijn nieuw voor ons. Daarna rijden we naar De Kuifeend, waar altijd veel watervogels geconcentreerd zitten.

Eventueel nog even naar de plas aan de Hooge Maay.

's Middags eten we in café-restaurant William te Hoogerheide. Nadien rijden we naar de Kraayenberg met zijn uitkijktoren en vogelkijkhut. We wandelen door de polder en het bos.

Praktisch: Vertrek om 8.30u op de Bist te Wilrijk tegenover het districtshuis. Het einde van de tocht is voorzien omstreeks 17.00u ter plaatse. Wandelaafstand: 8 km.

Meebrengen: picknick, kijker, telescoop, vogelgids, fototoestel en laarzen.

Zo. 19 jan. 2003

**Winter(bus)tocht naar Goeree-Overflakkee
Vogelobservatietocht**

Gids: Rudy Vansevenant
Leiding: Walter Van Spaendonk

 03/457 97 51
 03/480 54 24

7.00u Putje winter in Zuid-Holland ... Het aantal mogelijke stopplaatsen is ruim en de finale keuze wordt afhankelijk van de voorbereiding: Den Bommel, Stad aan 't Haringvliet, de Slikken van Flakkee, Stellendam, Havenhoofd, de polders van Goedereede, ... en, zonder fout, de onvermijdelijke Brouwersdam als afsluiter.

De 'habitués' weten wat hen te wachten staat: ganzen en zwanen, meestal grote aantallen, maar ook steltlopers,

eenden en roofvogels als Slechtvalk, Ruigpootbuizerd, Kiekendieven en, wanneer het echt eens meezit, een Zeearend en/of een Velduil. Wilt u weten wat het dit jaar wordt ?

Snel inschrijven - en dit voor 5 januari - door storting van 12,5 - 11 - 9 € op onze PCR (zie blz. 2) met vermelding van "Goeree", naam en opstapplaats.

Vertrek met de autobus: Hoboken Kioskplaats 7.00u, Wilrijk Bist 7.15u en Mortsel Oude God 7.30u. Terug in omgekeerde volgorde vanaf 19:00 uur.

Mee te brengen: warme kledij, stevig schoeisel of laarzen bij regenweer of sneeuwval, verrekijker, telescoop, fototoestel, lunchpakket en enkele euro's voor een warme kop soep of een drankje.

Za. 25 jan. 2003

Ledenavond in Zaal Steytelinck te Wilrijk

Thema: "Natuurpunters op stap"

Leiding: Ria Thys

Hilde Vangrunderbeek

Moniek Van den Bergh

03/289 73 66

03/457 97 51

03/457 54 49

20.00u De eerste winteravond van 2003 - tevens nieuwjaarsmaand - wordt weerom een feestelijke avond. We schoeien deze ledenavond op de oude leest, d.w.z. we trachten u een jaaroverzicht te geven van de activiteiten van 2002 met foto's en dia's, genomen door enthousiaste leden tijdens dagtochten, beheerswerken, weekends en cursussen. We zijn er van overtuigd dat velen van onze leden prachtige beelden bezitten over landschappen, fauna en flora, ontroerende en vaak ook grappige situaties. Wenst u deze ledenavond mee op te smukken met uw fotografisch materiaal? Schitterend !

Gelieve dit aan de leiding te bezorgen **ten laatste 15 december**.

Als toemaatje geven Luc, Luk en Ria u een voorproevertje op de geplande vierdaagse naar Overijssel in het Hemelvaartsweekend 2003. Noteer hiervoor nu reeds in uw agenda: 29 mei t.e.m. 1 juni.

We besluiten deze fotoreis door 2002 met een **sfervolle nieuwjaarsreceptie**: een feestelijk drankje, overheerlijke hapjes en vooral een gezellige babbel met onze vrienden-Natuurpunters.

Praktisch: Zaal Steytelinck, St-Bavostraat te Wilrijk, aanvang: 20.00u - Einde: hangt af van de gezelligheid. Deelname in de kosten: 2,5 €.

Te koop !

Met de Natuurpuntkalender 2003 aan je muur vergeet je geen wandeling in de natuur !

De Natuurpuntkalender 2003 is verkrijgbaar. Het formaat is 33 x 23 cm met ringsysteem (open dus 33 x 46 cm). Bovenaan heb je per maand een prachtige natuurfoto van Michel Decler, onderaan een handig maandrooster, bruikbaar voor je activiteitenplanning, verjaardagen, ... Meer afbeeldingen van de kalender vind je op onze website. Prijs: 7,5 €. Bestellen door storting op onze postchequerekening met vermelding "Natuurkalender".

WENSKAARTEN: ook voor Kerst en Nieuwjaar !

Ter gelegenheid van het Opendeurweekend in Fort 7 in november 2001 werd door onze afdeling een set wenskaarten ontworpen. De foto's zijn genomen in ons natuurreservaat Fort 7 door mensen van onze Fortploeg. Een set bestaat uit 4 dubbelkaarten met omslag en is bruikbaar voor elke gelegenheid. Prijs: 2,5 €. Bestellen door storting op onze postchequerekening met vermelding "Wenskaarten" en aantal sets.

Voor beide aanbiedingen kan je contact opnemen met Luk en Ria Smets-Thys, luk.smets@pandora.be, tel. 03/289 73 66

Dit jaar ook klimplanten

Ook dit jaar, en dit al voor de achtste keer pakt Natuurpunt Zuidrand Antwerpen uit met de **Behaag..Natuurlijkactie**. Natuurpunt wil hiermee het aanplanten van streekeigen hagen bevorderen. En we zijn hier niet alleen. Reeds zeven andere Natuurpuntafdelingen (Rupelstreek, Klein-Brabant, Mechels Rivierenland, Oude Spoorweg, Land Van Reyen, Schijnvallei en Antwerpen-Noord) ondersteunen de actie. Zo richten we ons tot de bevolking van wel 19 gemeenten. Want ook dit jaar groeit de actie weer. Wommelgem en Schilde zijn nieuwkomers, terwijl in Antwerpen de actie uitbreidt van enkele zuidelijke districten naar de hele stad. Het succes van de opeenvolgende campagnes heeft ongetwijfeld te maken met de vlotte samenwerking tussen de medewerkers van onze natuurvereniging, gemeentelijke groendiensten, milieudiensten en milieuadviesraden in de **Natuurpuntwerkgroep "Behaag ... Natuurlijk"**. En de actie groeit niet alleen in aantal deelnemers, ook het aanbod groeit. Dit jaar bieden we klimplanten aan. Klimplanten zijn ideaal voor kleine stedelijke tuintjes. Vorig jaar werden reeds door Mortsel, Edegem en Kontich klimplanten aangeboden. Dit jaar wordt dit aanbod in de Behaag..Natuurlijkactie opgenomen.

Waarom streekeigen groen ?

Hagen, houtkanten en bomenrijen zijn in ons cultuurlandschap vaak de enige verbindingswegen tussen de overgebleven natuurgebieden. Gemengde hagen en houtkanten in landelijke gebieden en privé-tuinen kunnen samen groene linten vormen en zo gedeeltelijk zorgen voor vervanging van de verdwenen struwelen, houtkanten en

hakhoutbosjes. Op deze wijze zal de waarde van het landschap zowel voor plant en dier als voor de wandelaar verhogen.

Iedereen kan zijn steentje bijdragen. **U kan vanaf nu tot 31 oktober tegen sterk verlaagde prijzen streekeigen haagplanten aankopen.** De voordelen van streekeigen groen tegenover uitheems (sier-)groen zijn immers talrijk. Streekeigen bomen en struiken groeien sneller, zijn beter bestand tegen de grillen van ons klimaat en allerlei ziekten... en zijn heel wat vriendelijker voor uw portemonnee.

Iets over ... klimplanten

Klimplanten zijn helemaal in. Ze groeien en bloeien tegen muren, schuttingen en hekwerken, en zijn ideaal om dit soort constructies te verfraaien en te verlevendigen. Je hebt ze in alle mogelijke variëteiten: prachtig bloeiende, groenblijvende, geurende, ... Klimplanten hebben weinig grondoppervlak nodig en zijn uitermate geschikt voor een "tegeltuintje" op het voetpad.

Klimplanten "wortelen" niet in de muur. Alleen op oudere en verweerde muren of bij gescheurd en afbrokkelend pleisterwerk kan het gebeuren dat zich wortels ontwikkelen die gebruik maken van de voedingsstoffen in de spleten en zo schade aanrichten.

Tegeltuintjes: natuur in de stad !

In dichtbebouwde wijken heeft niet iedereen een grote tuin. In sommige straten ontbreken zelfs voortuinen (of zijn ze zeer klein). Groen kan het straatbeeld aanzienlijk verfraaien. Het maakt de leefomgeving aangenamer. Maar soms is de stoep zelfs zo smal dat bomen geen normale kruin kunnen ontwikkelen. De oplossing: gevelbegroening met een geleerd woord, tegeltuintje in mensentaal. Het idee is eenvoudig: hoe meer bloemen en planten, hoe mooier en aangenamer de straat, zelfs al is er in die straat veel bebouwing en weinig groen.

De voordelen van gevelgroen ? Sommige gevelplanten

hebben een heerlijke geur en/of fraaie bloemen. Allemaal maken ze de seizoenen door, met bloei, vruchten en bladeren die van kleur veranderen. En wat ze zeker met zich brengen, is rust en schoonheid. Voorts kunnen tegeltuintjes de monotonie van bakstenen en beton doorbreken en zo het verlies aan groene ruimten gedeeltelijk goedmaken. En dan heb je de isolerende en beschermende functie tegenover geluid, temperatuurschommelingen enzovoort nog niet eens in rekening gebracht.

De mogelijkheden voor spontane gevelbegroeiingen zijn beperkt, maar het zelf aanbrengen ervan kan spontane vestiging van diersoorten mogelijk maken waardoor meer leven in het straatbeeld wordt gebracht.

Klimplanten zijn erg geschikt voor tegeltuintjes, maar verschillende vaste planten en bloembollen lenen zich er even goed toe.

Mag dit zomaar ? Neen !

Let wel: tegeltuintjes kunnen – jammer genoeg – niet overal. Ze staan op openbaar domein. En dus zijn er richtlijnen waar u rekening mee moet houden. Sommige gemeenten laten dit helemaal niet toe. Bij andere hebt u een toelating nodig. Bij enkele is een eenvoudige melding voldoende. **Informeert u bij de milieudienst naar eventuele toelating of beperking !** De gemeente heeft steeds het recht om tuintjes, die hinderend zijn voor de weggebruikers, van de stoep te verwijderen.

Welke planten?

Er worden 11 verschillende pakketten aangeboden, naargelang de ruimte die u wenst te beplanten. Het plantgoed van pakketten 1 tot 10 is tussen 80 en 100 cm hoog. De prijzen van de pakketten liggen door de massale samenaankoop veel lager dan de marktprijs. Bovendien leert de ervaring ons dat door de boomkweker zeer degelijk plantmateriaal geleverd wordt.

Pakket 1: Houtkant

Wie over voldoende ruimte beschikt (een strook van ongeveer 20 m lang en 3 m breed), kan zich aan een houtkant wagen. Het onderhoud is zeer beperkt: een kapbeurt om de 5 à 10 jaar.

Soorten: Zomereik, Es, Winterlinde, Zoete Kers, Vogelkers, Lijsterbes. 12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Goed voor 20 m. Prijs: 3,75 €.

Pakket 2: Houtkant voor natte en moeilijke gronden

Een houtkant als pakket 1, maar met soorten die bestand zijn tegen een vochtige bodem.

Soorten: Zwarte Els, Grauwe Wilg, Schietwilg, Boswilg, Gelderse Roos en Es. 12 planten: 6 soorten, 2 planten per soort. Goed voor 20 m. Prijs: 3,75 €.

Pakket 3: Geschoren (doornloze) haag

Een echte omheiningshaag, waarvan de hoogte afhankelijk is van zijn functie. Deze haag wordt meestal twee

maal per jaar gesnoeid: voor en na de zomer. Daardoor kan men de haag de gewenste vorm geven, zodat deze weinig ruimte inneemt. Bloemen en bessen krijgen echter geen kans uit te groeien.

Soorten: Wilde Liguster, Veldesdoorn, Rode Kornoelje, Haagbeuk en Gelderse Roos. 25 planten: 5 soorten, 5 planten per soort. Goed voor 8 m. Prijs: 8,00 €.

Pakket 4: Doornhaag

Ondoordringbare haag voor afscherming. Minimale snoei voor bloem en vruchtvorming.

Soorten: Sleedoorn, Meidoorn, Eglantier, Hondсроos. 4 soorten, 6 planten per soort, totaal 24 planten. Goed voor 8 m. Prijs: 7,50 €.

Pakket 5: Bloesem- en bessenhaag

Een pakket met bloeiende en bessendragende struiken. Door minimale snoei in het najaar om de 2 jaar zullen de struiken uitbundig bloeien en vruchten dragen, wat heel wat vogels aantrekt. Door de variatie in soorten is bloei verzekerd tot in de zomer. De haag kan naargelang het snoeiritme 1 à 2 m breed worden.

Soorten: Sleedoorn, Meidoorn, Gelderse Roos, Rode Kornoelje, Sporkehout en Wilde Kardinaalsmuts. 6 soorten, 4 planten per soort, totaal 24 planten. Goed voor 8 m. Prijs: 7,50 €.

Pakket 6: Veldesdoornhaag

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschorren tuinafstering. Ondanks de naam heeft deze haag helemaal geen doornen of stekels. De Veldesdoorn wordt ook Spaanse aak genoemd. Mooi fijn blad met opvallende herfstkleur. Daar deze plant vrij humusrijke grond vraagt, is hij minder geschikt voor echte zandgronden.

Soort: Veldesdoorn - 25 planten. Goed voor 6,25 m. Prijs: 8,00 €.

Pakket 7: Haagbeukenhaag

Bekende boerenerfhaag, wordt meestal op 1,5 m geschorren, voor en na de zomer. Niet te verwarren met een haag van (rode) beuk.

Soort: Haagbeuk - 25 planten. Goed voor 6,25 m. Prijs: 8,50 €.

Pakket 8: Meidoornhaag

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschorren tuinafstering. Deze sterk doornige plant komt ook tot bloei, indien hij kortgeschorren gehouden wordt. De witte bloemen worden als nectarproducenten bezocht door veel insectensoorten. De rode bessen worden gegeten door allerlei vogelsoorten zoals onze wintergasten Kramsvogel en Koperwiek.

Soort: Eenstijlige Meidoorn - 25 planten. Goed voor 6,25 m. Prijs: 8,50 €.

Pakket 9: Beukenhaag

Haag bestaande uit één plantensoort, geschikt als geschorene tuinafstering. Breed eivormig blad is helder groen in het voorjaar en wordt donkerder bij het ouder worden. Het bruine herfstblad blijft tot het voorjaar aan de plant, zodat de haag ook in de winter een tamelijk goede visuele afscherming vormt. Daar we het natuurlijk karakter van onze planten sterk willen promoten, leveren we uitsluitend de groene natuurlijke variant en niet de rode kweekvorm.

*Soort: Beuk - 25 planten. Goed voor 6,25 m.
Prijs: 13,50 €.*

Pakket 10: Vogelbosje

Dit minipakket is bedoeld voor wie geen haag wenst te planten, maar een hoekje vrij heeft voor een klein bosje, een ideaal nestplaatsje voor onze vogels.

Soorten: Sleedoorn, Meidoorn, Gelderse Roos, Rode Kornoelje, Sporkehout en Hazelaar. 6 soorten, 2 planten per soort, totaal 12 planten.

Prijs: 4,25 €.

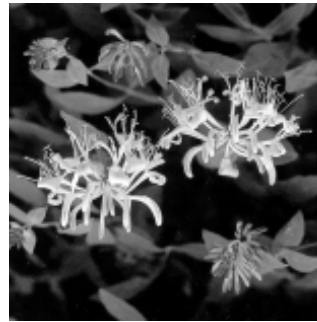
Pakket 11: Knotwilg

Een mooie landelijke knotwilg bekomt u door het aanplanten van een knotwilgpoot. Dit is een tak afgehakt van een andere knotwilg, ongeveer 2,5 m lang en 4 tot 6 cm doorsnede. Indien deze poot ongeveer 60 cm diep wordt geplant, zal ze uitgroeien tot een volwaardige knotwilg.

Prijs: 1,50 €.

Klimplanten

De klimplanten worden verkocht aan **2,50 €** per stuk.

Volgende planten worden door Natuurpunt aangeboden: **Bosrank** (Clematis vitalba), **Wilde Kamperfoelie** (Lonicera periclymenum), **Klimhortensia** (Hydrangea anomala petiolaris), **Hop** (Humulus lupulus) en

Wilde Wingerd (Parthenocissus quinquefolia).

Meer informatie kan u vinden in de speciale klimplantenbrochure die u op uw gemeentehuis kan verkrijgen, indien uw gemeente participeert in dit deel van onze actie. U kan ze ook afladen van onze website.

Hoe bestellen ?

Heel eenvoudig ! In het informatieblad van uw gemeente vindt u een bestelformulier. Hierop duidt u aan welk(e) pakket(ten) u wenst. Dit formulier dient uiterlijk **eind oktober** ingeleverd te worden op het gemeentehuis of districtshuis. Let op: wijze van betaling en uiterste besteldatum zijn niet bij alle gemeenten hetzelfde.

Wanneer afhalen ?

Op **zaterdag 30 november**, uw gemeentelijk infoblad vermeldt plaats en tijd.

Bij het afhalen ontvangt u van Natuurpunt een folder met plant- en snoeitips, afstandsregels en een beschrijving van het plantgoed.

Info

Luk en Ria Smets - Thys, tel. 03/289 73 66 of luk.smets@pandora.be

Folders met plantbeschrijvingen zijn te verkrijgen in de bibliotheek en op het gemeentehuis. Ook op onze website kan u deze folders afladen.

Op tocht met Natuurpunt Zuidrand Antwerpen !

Vergeet je niet !

Je hebt het wel gemerkt. We trachten in ons afdelingstijdschrift de verslagen (en ook de andere artikels) zoveel mogelijk op te smukken met foto's van onze leden.

Daarom: ga je mee op uitstap ? Neem eens een fototoestel mee. Heb je een mooi en duidelijk resultaat ? Bezorg die foto aan hoofdredacteur Johan Baetens. Wel vermelden waar en wanneer je je foto genomen hebt.

Een tweede reden om foto's en dia's te nemen op tochten: een gezellige, winterse ledenavond met foto's en dia's uit een afgesloten werkingsjaar: lijkt het je iets ? We plannen het in januari 2003 !

DUS FOTOGRAFEREN MAAR !

Bestuursberichten

Website

www.natuurpunt.be/zuidrandantwerpen

Een nieuwe opstapplaats geen gemakkelijke keuze

De vorige rAntGroen bevatte een enquête waarbij we de leden hun mening of opmerking vroegen omtrent de voorgestelde **NIEUWE OPSTAPPLAATS voor onze afdeling : de Bist recht tegenover het districtshuis**. Een nieuwe opstapplaats was noodzakelijk aangezien de huidige feitelijk buiten de afdelingsgrenzen ligt. De uitdaging was echter groot aangezien :

- De parking te Mortsel Oude God goede fietsparkeer- en openbaarvervoersmogelijkheden biedt
- Het veranderen van een historisch gegeven altijd "willes nilles" emoties oproept
- Iedere nieuwe opstapplaats voor sommige mensen minder bereikbaar zal zijn dan de huidige.

Op de enquête hebben vooral een aantal "fietsende leden" gereageerd, wat belangrijk is. Zij kunnen zich immers minder ver en vlot verplaatsen dan automobilisten. De meningen over de nieuwe opstapplaats waren wat verdeeld. Onderstaand geven we een greep weer uit de reacties.

- * Gering aantal overdekte fietsstallingen te Wilrijk
- * Ook Kioskplaats en Mortsel gebruiken als bijkomende opstapplaatsen voor auto-uitstappen
- * De voorgestelde nieuwe centraal gelegen opstapplaats is fijn
- * Parking GB of Kerkplein Elzenhof Edegem
- * Gewoon laten zoals het nu is (Mortsel)
- * Alternierende opstapplaatsen en na een jaar evalueren

Rekening houdende met deze bekommernissen stelt het bestuur volgende suggesties naar voren :

- de **voorgestelde alternatieven** (beide te Edegem) liggen onvoldoende centraal in de afdeling en zijn niet even goed per openbaar vervoer bereikbaar als de voorgestelde opstapplaats van de Bist. Indien de fietsstalling hier ontoereikend zou zijn, schrijven we hiervoor

een brief naar het district.

- voor de leden die niet of moeilijk op de nieuwe afspraakplaats geraken, zouden we **een BELLIJN** willen creëren die hen op afroep van de oude naar de nieuwe plaats brengt of rechtstreeks naar de start van de activiteit (zie kader hieronder)
- voor de **bustochten** willen we voorlopig zeker verschillende opstapplaatsen behouden : Hoboken Kioskplaats, Wilrijk Bist en Mortsel Parking Oude God
- op de **algemene vergadering** van onze afdeling, gepland in februari, wensen we de ervaring samen met de leden te evalueren en eventueel bij te sturen.

De BELLIJN : tel n° : 03/449 99 11

Ben je afhankelijk van het openbaar vervoer of de fiets ? Ondervind je grote moeilijkheden om de (nieuwe) vertrekplaats van onze activiteiten te bereiken (de Bist te Wilrijk), aarzel dan niet om de BELLIJN te bellen. We trachten dan een gepaste oplossing voor je te vinden. Graag ontvangen we je seintje een 3 tal dagen van te voren.

Ook een oproep aan autobezittende leden: ben je bereid even voor de activiteit een ommetje te maken via Mortsel of Hoboken laat dit even weten op de bellijn. Van jullie hangt het welslagen van dit initiatief af.

Ik weet en besef maar al te goed dat de nieuwe opstapplaats niet voor iedereen even gunstig uitvalt als de oude. Anderzijds zijn er minstens evenveel leden die er baat bij hebben. Ik hoop dan ook van harte dat we op de solidariteit van alle leden mogen rekenen in dit kader.

Hugo Waeterschoot

Een oproep van de Communicatiewerkgroep aan onze leden wonende te Edegem en Hove

Onze werkgroep communicatie boekt momenteel schitterende resultaten. De promotiestand van onze afdeling draait op volle toeren. De natuurgebieden van Wilrijk (Fort 7) en Hoboken (Polder) krijgen voldoende aandacht. Het zijn schitterende gebieden én publiekstrekkingen. Doch de communicatieploeg beseft heel goed dat onze af-

deling nog wel wat groter is dan Hoboken en Wilrijk. Vandaar deze warme oproep aan leden wonende te Edegem en Hove.

Tijdens de winterse werkgroepvergadering(en) gaan we trachten deze gemeenten zelf beter te leren kennen: polsen naar interesse voor een jaarmarktstand, plaatselijke

contactbladen contacteren, plaatselijke natuurgebieden zelf leren kennen en zoeken hoe we aan de bevolking van deze gemeenten onze afdeling kunnen voorstellen. U leest het heel goed, er is nog werk aan de winkel. Onze communicatieleden zijn momenteel allen woonachtig in Hoboken, Wilrijk en Aartselaar. We zouden graag enkele bijkomende geïnteresseerde leden verwelkomen op onze winterse vergadering(en). Bent u een Natuurpuntlid, woonachtig in Edegem of Hove? Kom gewoon eens een keer mee vergaderen, om ons Hove en Edegem beter te leren kennen.

Onze communicatiewerkgroep in volle actie (Foto: Luk Smets)

En wie weet bezit u wel enkele frisse ideeën voor onze werking. U bent van harte welkom op **donderdag 28 november 2002** op Fort 7, lokaal De IJsvogel. We starten de vergadering te 20.00 uur. Mocht u verhinderd zijn of zet u liever iets op papier, dan kan u steeds contact opnemen met de coördinator van onze werkgroep, Daniella Van Peel. Van harte welkom! Daniella Van Peel, Frans Stienletlaan 36, 2610 Wilrijk. Telefoon: 03/827 85 16

e-mail: daniella.van.peel@skynet.be

Natuurbeleving

Wekelijks organiseren wij geleide wandelingen in en buiten Vlaanderen. Graag zouden wij ons actieterrain uitbreiden. Daarom zijn we op zoek naar mensen die, al was het maar eens per jaar, ons willen rondleiden in een natuurge-

bied of aantrekkelijk landschap, dat zij zelf goed kennen. Kandidaatgidsen kunnen zich melden bij Hilde Van Grunderbeek, tel. (03) 457 97 51

Wist je dat ...

Self-made boommeter

- * handige Harry Raymond Wijn twee prachtige **boomhoogtemeters** in elkaar geknutseld heeft? Zowel de natuurgidsen van Fort 7, als die van de Hobokense Polder kunnen die uiteraard gebruiken bij geleide wandelingen.
- * diezelfde Raymond de **pechvogel** van het seizoen geworden is? Bij beheerswerken in de buurt van de fortgracht maakte hij een achterwaartse tuimeling in de gracht. Gelukkig zonder al te ernstige gevolgen. Zou onze afdeling best bijgevoegd attriboot aanschaffen ten behoeve van onze beheersploeg?
- * de keuken in lokaal De IJsvogel voortaan de uitnodigende naam draagt: "In 't **Kaardebolleke** bij Lucy en Fernand" ? Een lekkere kop koffie of een frisse pint na beheerswerken, tijdens vergaderingen of afdelingsactiviteiten, ... kom je mee genieten?
- * bij het verschijnen van deze rAntGroen de

- communicatiewerkgroep** niet stil gezeten heeft? Zij waren aanwezig op de jaarmarkten van Wilrijk, Aartselaar en Hoboken. Ook tijdens de Autoluwe zondag van 22 september jl. was onze afdeling met een infostand aanwezig in Hoboken-Polderstad, ter gelegenheid van Wijk in de Kijker.
- * jullie, beste leden in de loop van 2003 verschillende malen **met onze afdeling op weekend** kunnen? In het voorjaar is er een vierdaagse naar Overijssel gepland, in het najaar kan je mee op paddestoelenweekend en naar Cap Gris Nez. Info in volgende tijdschriften.
- * **op stap gaan met Natuurpunt Zuidrand Antwerpen** af en toe wel enige soepelheid vereist? De ene keer word je via een boomstam een Limburgse beek overgestuurd en even daarna - net bekomen van de evenwichtsoefening - dien je een fikse helling op te klauteren. De andere keer ga je op stap daags na de waterellende in Brecht en word je willens nillens door het moeras geleid, waarbij meerderen van het gezelschap de "grote verdwijntruc" toepassen. Gevolg: (in het beste geval) een natte broek (kan ook meer zijn).
- * je toch niet moet afgeschrikt worden om met ons mee te gaan? Onze wekelijkse tochten zijn erg gevarieerd, gezellig, verrijkend, ... kortom een zinvolle vrijetijdsbesteding. Zal je er op één (of meerdere) van onze volgende uitstapen ook bij zijn?

Fort 7 - nieuws

Contactpersoon geleide natuurwandelingen: Fort 7
Tuur Wuyts, Osylei 54 2640 Mortsel Tel. 03/449 99 11

Jaarlijkse beheerswerken op Fort 7 gaan terug van start :

Wanneer ?

Naar goede jaarlijkse gewoonte worden er ook dit najaar elk weekend beheerswerken georganiseerd op Fort 7. Zaterdag 19 oktober gaan we van start om 9.00u.: afspraak aan lokaal De IJsvogel, Legerstraat 40 Wilrijk. De laatste beheerswerken worden, eveneens naar goede gewoonte, feestelijk afgerond ergens rond eind februari/ begin maart. Is 9.00u te vroeg ? Geen nood. Sinds onze beheersploeg gevoed wordt met jong bloed, gebeurt het steeds vaker dat er in de namiddag gewoon verder gewerkt wordt ... vrijdagavond dient immers ook om "ne keer een stapke in de wereld te zetten", nietwaar ? Best wel even op voorhand nahoren bij Peggy (0485/52 81 25) of er inderdaad ook in de namiddag volk zal zijn.

Wat ?

Met modern ronkende bosmaaiers of ouderwets "zwoeshende" zeisen worden hooilanden en bospaadjes van hun begroeiing ontdaan, met zagen en tangen wordt gesnoeid waar nodig en het pikhouweel komt te pas wanneer jonge boomopslag van de hooilandjes moet verwijderd worden. De bergen aan plantenmateriaal worden dan met ricken op hooiwagens geladen en afgevoerd.

Waarom ?

Door o.a. het wegvallen van de uitgestrektheid van natuurlijke biotopen en de daarmee gepaard gaande natuurlijke processen, het verdwijnen van grote en kleine grazers, de toegenomen aanrijking door voedingsstoffen via lucht en water, ... ontwikkelt de natuur zich in grote delen van de wereld niet meer als voorheen. De grote variatie aan omgevingsfactoren is verdwenen: waar zijn de open stukken in het bos, de graasplekken, de voedselarme omstandigheden, ... ? Door deze nivellering van de leefomgeving is er een ware extinctiegolf tot stand gekomen. Soorten die zich al te sterk hebben aangepast aan specifieke omstandigheden zijn extreem zeldzaam geworden of totaal verdwenen. Om tegen deze tendens in te gaan is natuurbeheer een noodzakelijk kwaad. Op deze wijze kunnen we wat van die natuurlijke variatie terug doen ontstaan en omstandigheden creëren voor soorten die het moeilijk hebben in deze moderne tijden.

Daarom wordt er langs de bospaden verder gewerkt aan de ontwikkeling van een mantel-zoomvegetatie (dit is een minder abrupte overgang tussen het bospad en het bos zelf, waardoor meer kansen worden geschapen voor bosplanten, broedvogels, vlinders, ...) en wordt er op de hooilanden tegen verruiging (bramen) en verbossing ingegaan.

Johan B.

Tekening: Jerina Baets

Hobokense Polder-nieuws

Contactpersoon geleide natuurwandelingen: Hobokense Polder
Annie Vandeweyer - Van Zwieten, Zomerdijklaan 4 2600 Hoboken Tel. 03/828 37 60

Konik: herkomst en kenmerken van een 'klein paard'

Ingrid Goovaerts

In naslagwerken over het Konikpaard kom je steevast uitdrukkingen tegen als afstamming, voorouder, verwantschap, uitgestorven, wild paard, oerpaard,... Automatisch keer je dus terug in de tijd en start het opzoekwerk zo'n 60 miljoen jaar geleden bij *Eohippus*, het kleine diertje dat aan de basis stond van de ontwikkeling van het paard.

Het Dageraadspaad, zoals *Eohippus* weleens wordt genoemd, was slechts 35 cm hoog. Het had een kromme rug, telde 4 tenen aan de voorpoten en 3 tenen aan de achterpoten en de ogen stonden midden op de kop. De tanden hadden korte kronen. Men gaat ervan uit dat het dier leefde in tropische wouden met zachte, moerasachtige bodems waar het van de lage struiken at.

Wijzigingen in de leefomgeving (bv. hardere bodem, lagere begroeiing, vezelige grassen,...) leidden, doorheen de tijd, tot aanpassingen bij het dier. De ledematen werden langer en de rug rechter waardoor de snelheid toenam en het, als verdediging, eerder ging vluchten dan schuilen. Er ontstond een langere hals met een kop waarbij de ogen meer aan de zijkant stonden. Hierdoor werd het grazen gemakkelijker en verbeterde het zicht. Ook sterke snijtanden kwamen tot ontwikkeling. Er bleven nog maar 3 tenen over aan de voorpoten waarbij de middelste het gewicht ging dragen en de buitenste reduceerden. Hierop volgde de eerste hoef, terug te vinden bij *Pliohippus*, ca. 6 miljoen jaar geleden.

Pliohippus wordt als de directe voorouder van *Equus caballus* beschouwd. *Equus caballus* behoort tot de familie der *Equidae*, de orde der onevenhoevigen. Het verspreidde zich 1 miljoen jaar geleden (tijdens de IJstijd) via landbruggen vanuit Noord-Amerika. In Europa en Azië ontstonden zo 3 primitieve paardentypen die van uiterlijk verschilden omwille van de omstandigheden waarin ze leefden.

Het Steppepaard:

Het leefde in de steppen van Centraal-Azië en werd gekenmerkt door zijn rechtopstaande manen en bol hoofdprofiel. Eind 19de eeuw werd een kleine kudde herontdekt door een Russisch militair, Przewalski. Het zou het enige primitieve paard zijn dat nog in zijn oorspronkelijke vorm voorkomt, zij het in gevangenschap.

De Tarpan:

Dit slanker dier kwam voor in Oost-Europa en in het zuiden van Rusland. Oorspronkelijk dacht men met een verwilderd paard te maken te hebben. Pas later werd het als

een primitief type beschreven. Het dier zou eind 18de eeuw vrijwel uitgestorven zijn. Er bestonden nog wel Tarpans met gemengd bloed. Recent tracht men de Tarpan terug te fokken uit verwante dieren.

Het Bospaard:

Het, uitgestorven, Bospaard leefde waarschijnlijk in de moerassige wouden van Noord-Europa. Kenmerkend was zijn groot en zwaar uiterlijk en de langzame voortbeweging.

Vaak wordt nog een vierde, primitief, paardentype vernoemd: het Toendrapaard. Overblijfselen ervan werden gevonden in het noordoosten van Siberië. Aangenomen wordt dat het dier, dat zeer bestendig was tegen extreme weersomstandigheden, weinig invloed had op de verdere ontwikkeling van het paard.

Er bestaat ook een theorie die meldt dat er na deze primitieve typen 4 ondersoorten hebben bestaan. Ook zij leefden voordat er van domesticatie (ca. 5500 jaar geleden) sprake was en zouden een doorslaggevende rol hebben gespeeld voor de ontwikkeling van de huidige rassen.

Van de opgesomde, primitieve, paardentypen brengt de Tarpan ons bij het huidige Konikpaard. Eind 18de eeuw zouden in Polen de laatste Tarpans in gevangenschap zijn genomen en ondergebracht in wildparken. Begin 19de eeuw werden ze verspreid onder lokale boeren die ze kruisten met hun eigen tamme paarden. Uit één van deze kruisingen ontstond het Konikpaard. Het zou de meeste kenmerken van de Tarpan bezitten en wordt dan ook in terugfokprogramma's ingezet.

Konik betekent 'klein paard'. Gezien de stokmaat (de afstand tussen het hoogste punt van de schoft en de grond) zelden groter is dan 1,35 m wordt de Konik meestal tot de pony's gerekend. Het gedijt het best in gematigd koude gebieden.

De vacht van de Konik wordt als Isabel (= zandkleurig) beschreven met zwarte manen en een zwarte staart. Vaak loopt er een donkere streep vanaf de schoft tot in de staart; de aalstreep. Dit is kenmerkend voor alle primitieve rassen (Przewalski, Tarpan,...) en aanverwanten. Ook de zebra-strepen, een primitieve vorm van camouflage, die men soms op schoft en benen terugvindt, verwijst naar het verleden.

De Konik heeft een brede rug, een korte, sterke hals, korte oren, relatief steile schouders en goed gespierde dijen. Het weegt ca. 400 kg.

Een merrie is 11 maanden drachtig en werpt één veulen. Na een jaar is het veulen op zichzelf aangewezen. Twee jaar later is het geslachtsrijp. Een Konik wordt gemiddeld 20 jaar.

Konikpaarden zijn zeer sociale dieren. Een populatie bestaat uit verschillende groepen met eigen kenmerken. Eén van die groepen vormt de harem en bestaat uit 1 hengst en verschillende merries. Nieuwgeborenen worden verstoten wanneer ze geslachtsrijp zijn zodat de kans op inteelt wordt beperkt. Ze vormen een eigen pubergroep. Wanneer de merries tweemaal geworpen hebben, keren ze meestal terug naar de harem. De hengsten blijven langer bij elkaar en oefenen voor het leiderschap met driftige gevechten. Later zullen ze trachten een kudde over te nemen.

De dieren staan bekend om hun hardheid, sterke gezondheid en hoge zelfredzaamheid. Toch zijn ze zeer gewillig en hebben ze een vriendelijk karakter. Hierdoor werden ze in het verleden als rijpaard en als licht trekpaard gebruikt. Recent worden ze steeds vaker ingezet in het natuurbeheer. Door hun graasgedrag bepalen zij mee de variatie in het landschap. Konikpaarden zijn graseters maar herkauwen niet. Zij zoeken de meest voedselrijke delen op en geven de voorkeur aan korte, jonge grassprietten waarin het eiwitgehalte vrij hoog is. Ook waterplanten staan op hun menu. Vaak eten ze wat runderen half opgevreten hebben. Het re-

sultaat is dan ook meestal een zeer kortgeschoren terrein. In de winter verorberen ze ook andere planten en komen ze aan bomen en droge rietstengels. Af en toe worden ook wortels uitgegraven.

Ook hier een waarschuwing. Ondanks hun rustig voorkomen kunnen deze paarden opdringerig en brutaal uit de hoek komen. Veel heeft te maken met posities die binnen de kudde worden aangenomen: dominantie en onderdanigheid spelen hierbij een rol. We vragen dan ook de dieren met rust te laten en afstand te houden.

Bronvermelding:

- * **Edwards, E.H.** (1994). Paarden. Bosch en Keuning, Baarn.
- * **Edwards, E.H.** (1995). Encyclopedie van het paard. Van Reemst Uitgeverij, Houten.
- * **Draper, J.** (1998). Het paarden handboek. Zuid Boekproducties, Lisse.
- * <http://www.wnf.nl> (17/3/02).
- * <http://www.konikpaarden.nl> (17/3/02).
- * <http://www.horses.nl> (22/7/02).
- * <http://www.arknature.nl> (1/8/02).

Goed nieuws vanop het begrazingsterrein in de Hobokense Polder!

Ingrid Goovaerts

Na een moeizame startperiode van het begrazingsproject, waarin de omheiningdraad meerdere keren werd vernietigd, hebben we ditmaal beter nieuws te melden. Sinds begin mei bleef de draad onaangeroerd en dus konden ook de Konikpaarden hun intrede maken.

Heeft de dagelijkse controle resultaten afgeworpen? Hebben de snelle herstellingen voor ontmoediging gezorgd? Bleek de omheining met zijn toegangspoortjes toch niet zo'n probleem? Hebben de rustige Galloways een positieve invloed uitgeoefend? Joost mag het weten. Menig vrijwilliger en bezorgde wandelaar haalt in elk geval opgelucht adem maar blijft een oogje in het zeil houden.

Ter voorbereiding van de komst van de Konikpaarden werd tijdens de tweede week van juni de schrikdraad hersteld. De stroomvoorziening gebeurt via een zonnepaneel maar verloopt nog niet optimaal. Er wordt aan een oplossing gewerkt.

Op vrijdag 14 juni 2002 om 10.30 uur werd het begrazingsproject officieel ingehuldigd. Ondanks de wereldbekerwedstrijd tussen België en Rusland konden de koeien en paarden toch nog op belangstelling rekenen. Actieve medewerkers, de sociale werkplaats, enkele prominenten, de pers én de Konikpaarden waren uitgenodigd aan het veeraster langs de Scheldedijk. Kabinetschef Gab Debuyser voerde het woord namens Schepen Pairon. Zijn aandacht ging vooral naar het belang van het natuurgebied voor de Antwerpse bevolking. Willy Ibens, directeur van

Konikpaarden in de polder (Foto: Luk Smets)

Natuurpunt, kon hierbij aansluiten met de melding dat het begrazingsproject kadert binnen de visie van Natuurpunt: Natuur voor iedereen. Ook de jarenlange inzet van de vrijwilligers voor het behoud van het gebied werd onderstreept.

Drie Konikpaarden stapten na deze toespraken rustig de Nieuwe Grasvolder in en konden aan de verkenning van hun nieuwe verblijf beginnen. Er volgde nog een kleine receptie waarbij de arbeiders van de sociale werkplaats met een geschenk bedankt werden voor hun inzet bij de opbouw en het herstel van het raster.

Een week later werd door de Natuurpunt-boerderij in

Mechelen reeds de vraag gesteld of een vierde Konikpaard welkom was in de Hobokense Polder. Het dier had merkbaar getreurd na het vertrek van zijn medebewoners en zou hun gezelschap terug op prijs stellen. Een vierde hengst maakt dus deel uit van het begrazingsproject.

Slechts één probleem deed zich sinds hun aankomst voor. Een van de dieren vertoonde op een avond een afwijkend gedrag: het rolde voortdurend heen en weer op de grond. Een veearts werd erbij gehaald en stelde kolieken vast. Medicatie werd verstrekt en het dier recupereerde zeer snel. Dit zou een aanpassingsverschijnsel kunnen zijn aan het nieuwe gebied. Gelukkig herhaalde dit zich tot nu toe niet meer.

Ondertussen merken we dat ook deze dieren veel aandacht krijgen van de wandelaars en ze lijken zich daar niet aan te storen. Toch vragen we de nodige afstand te bewaren en de dieren niet te voederen of te aaien. Enerzijds kunnen ze toch nog onverwacht uit de hoek komen en anderzijds dienen ze hun zelfredzaamheid te behouden. Het is immers de bedoeling dat ze jaarrond in de Nieuwe Graspolder blijven. Enkel wanneer vastgesteld wordt dat er niet voldoende, natuurlijk, voedsel aanwezig is worden ze terug op stal gezet.

Dit geldt natuurlijk ook voor de Galloways. Tot op heden doen er zich geen merkbare problemen bij hen voor. In de vorige rAntGroen werd er melding gemaakt van een

'wrattenkoe'. Bij één van de dieren waren kleine gezwellen/wratten opgemerkt bij de snuit. De bedoeling was dit dier te verzorgen in de boerderij en een plaatsvervanger in de Polder los te laten. Op 23 mei werd door de sociale werkplaats een verwoede poging ondernomen om het dier te vangen. Urenlang werd de conditie van de natuurarbeiders op de proef gesteld, echter zonder resultaat. De os was hen altijd te snel af. Op het einde van de dag werd dan maar de 6de Galloway vrijgelaten en keerde men zonder 'wrattenkoe' naar Mechelen. Met een nieuwe tactiek en versterking zou er opnieuw een poging ondernomen worden. Ondertussen lijkt het alsof de wratten langzaam aan het genezen zijn. Van de koeienvangers tot op heden geen spoor...

Melden we tenslotte dat er ook buiten het begrazingsraster nog een nieuwigheid in de Hobokense Polder bijkwam. Aan het 'Rallegat' (de tweede grootste plas in het gebied) bouwde de sociale werkplaats van de Buurtontwikkelingsmaatschappij een kijkscherm. Het heeft, net zoals de kijkhut aan het 'Broekskot' de bedoeling de vogels te observeren zonder ze op te schrikken. Het dient nog kleine aanpassingen te ondergaan maar het loont dus de moeite ook nog eens dieper de Hobokense Polder in te trekken! Vergeet ook niet dat de natuurbeheerdagen opnieuw van start zijn gegaan. Helpende handen zijn nog steeds welkom. De juiste dagen vindt u in de agenda van dit tijdschrift.

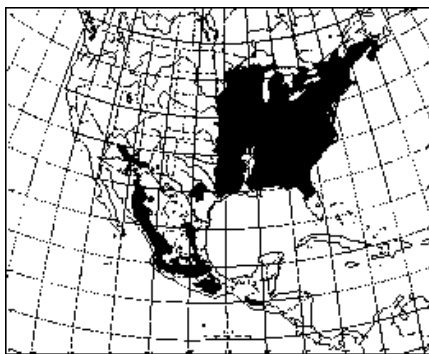
Amerikaanse Vogelkers

Tim Vermeiren

(Naar aanleiding van het artikel over exotische boomsoorten in Natuurblad nr. 2 en eigen waarnemingen van de grote aanwezigheid van Amerikaanse Vogelkers in Hoboken)

Inleiding

Amerikaanse Vogelkers is een Noord-Amerikaanse vertegenwoordiger van de amandelfamilie (*Amygdalaceae*) en is dus nauw verwant aan onze eigen Sleedoorn, Vogelkers en Zoete Kers. Van nature komt zij voor in het loofhoutmengbos in het oosten van de Verenigde Staten en het zuidoosten van Canada. Daar groeit ze samen met o.a. Amerikaanse Eik, Hickory, Amerikaanse Beuk, Amerikaanse Es, etc. Doch haar aandeel in deze bossen blijft steeds zeer gering. Men mag hierbij niet vergeten dat Amerikaanse bossen meer samengesteld zijn uit schaduwtolerante soorten in vgl. met onze bossen.

Het oorsprongsgebied van Amerikaanse Vogelkers in Noord- en Midden-Amerika. (bron : Fowells, 1965)

Geschiedenis

Na het ontstaan van de eerste Europese nederzettingen in Noord-Amerika, is men vanaf de 17de eeuw begonnen met het systematisch invoeren van Amerikaanse planten in Europa. Deze aanvankelijke curiositeiten vonden spoedig hun weg naar de bosbouw, daar hun groei dikwijls deze van Europese soorten overtrof.

Zo werd Amerikaanse Vogelkers omstreeks 1629 in onze streken ingevoerd. De soort werd aanvankelijk enkel gebruikt als sierplant totdat in 1892 het eerste bestand aangelegd is met de bedoeling kwaliteitshout te produceren. Vanaf toen tot in de jaren '50 heeft men massaal Amerikaanse Vogelkers aangeplant in voornamelijk naaldhoutbestanden in de Kempen. De bosbouwers van toen zagen deze maatregel als een natuurvriendelijke oplossing om de productiviteit van laag renderende bossen te verhogen. Amerikaanse Vogelkers verdraagt immers goed schaduw, is weinig eisend qua bodemvruchtbaarheid en heeft een goed regeneratievermogen. De afgevallen bladeren worden snel afgebroken door bodemorganismen en daarom dacht men dat het aanplanten van deze soort de humuskwaliteit van naaldhoutbestanden zou verbeteren en er dus meer voedingsstoffen ter beschikking zouden komen in de bodem.

Maar ... met de jaren werd duidelijk dat deze ingrepen niet het beoogde resultaat hadden. Indien er sprake was van een kleine verbetering van de humusvertering, werden de extra vrijgekomen voedingselementen onmiddellijk toegeëigend door de Amerikaanse Vogelkersen zelf! De soort bleek over een zeer krachtig en efficiënt wortelstelsel te beschikken en wat meer was, de soort zaaide zich zeer goed uit waarbij het uitgestrekte, alles bedekkende, tapijten vormde over de gehele bosbodem. Kiemplanten van andere bomen en struiken werden hierbij overwoekerd en gedood. Want in tegenstelling tot Noord-Amerikaanse bomen hebben, met uitzondering van Beuk, al onze inheemse bomen meer licht nodig.

Tevens gaat ook het verhaal dat de ingevoerde vogelkersen afkomstig zouden zijn van een slecht genetische subpopulatie. Dit verklaart waarom Amerikaanse Vogelkers bij ons zelden een mooie, recht opgaande boom wordt, terwijl dit in de VS zeer gewoon is. Ook het verschil in klimaat zou een invloed hebben.

De huidige situatie is als volgt: de bouseigenaars zitten met hun handen in het haar omdat hun bossen niet meer verjongen doordat ze overwoekerd worden door Amerikaanse Vogelkers, dewelke slechts een geringe handelswaarde heeft en zich zeer snel en ongestoord blijft uitbreiden naar nieuwe gebieden waar ze een groot gevaar vormt voor de inheemse flora. De boom, waarvan men ooit zoveel verwachtingen had, wordt dus nu als een kwaal beschouwd. Zowel vanuit de bosbouw als vanuit het natuurbehoud wordt nu Amerikaanse Vogelkers bestreden. De soort heeft zo haar bijnaam gekregen: 'bospest'.

Ecologie

Amerikaanse Vogelkers heeft enkele eigenschappen die de soort zeer succesvol maken in onze streken:

- * Vanaf de ouderdom van 5 jaar produceert de soort elke zomer een zeer groot aantal kersen. Deze kersen vallen op de grond of worden verspreid via vogels. De afstanden waarover dit gebeurt en de hoeveelheid zijn niet te onderschatten. Deze manier van zaadverspreiding is wellicht één van de meest succesvolle.
- * Bijna overal waar de kersen vallen kunnen ze kiemen. Zoals eerder gezegd is Amerikaanse Vogelkers een soort die zich zeer sterk kan aanpassen aan lokale condities.
- * Predatie op de soort is zo goed als onbestaande. De leerachtige bladeren en de schors bevatten cyanide (blauwzuur), een zeer sterk gif. Onze plantenetende fauna is hieraan niet aangepast.

Deze 3 eigenschappen samen maken Amerikaanse Vogelkers in onze streek tot een soort superorganisme: het verspreidt zich zeer snel en overal waar het groeit kan niets het stoppen.

Verspreiding in Hoboken

De soort komt voor op de Scheldedijk, langsheen de Scheldelei, in de populierenaanplant, aan het treinstation en langsheen de spoorweg naast de Schroeilaan, in de industriezone van Polderstad, in Fort 8 en waarschijnlijk op nog zeer veel andere plaatsen...

Amerikaanse Vogelkers (*Prunus serotina*)

Bedenkingen

Houding tegenover exoten

In plaats van soorten te groeperen in inheemse en uitheemse om dan nadien te belanden in een moeilijke discussie over de wenselijkheid van uitheemse soorten, zou men beter soorten indelen volgens de volgende 2 criteria: schadelijk of onschadelijk voor streekeigen planten. Zo zal blijken dat niet alle exoten hoeven te verdwijnen en bomen zoals bvb. Tamme Kastanje, Pruim, Okkernoot of Plataan eigenlijk geen probleem zijn voor onze flora, daar zij weggeconcurrerd worden door inheemse soorten. Amerikaanse Vogelkers kan echter als één van de grootste gevaren beschouwd worden voor het voortbestaan op lange termijn van onze flora, waardoor haar bestrijding gerechtvaardigd wordt!

Beheer

Hoewel de soort momenteel, en dikwijls met succes, bestreden wordt in de bosbouw en het natuurbeheer, wint ze steeds meer terrein in kleine landschapselementen, braakliggende terreinen en niet zelden in je eigen tuin! Gezien de vlotte manier waarop de soort zich verspreidt en de reeds grote aanwezigheid in Hoboken, lijkt het mij dat het louter bestrijden van Amerikaanse Vogelkers in de Hobokense Polder, wat nu reeds zeer tijdsrovend en/of duur kan worden, steeds onderdeel zal blijven van een strijd zonder einde... Tenzij we er in zouden slagen om gebruik te maken van het relatieve isolement van onze polder en de bestrijding uit te breiden naar de direct omliggende gebieden !

Bestrijding

Ook u kan helpen bij het bestrijden van deze probleemsoort! Onthoud wel dat kappen van Amerikaanse Vogelkers zinloos is. Na kappen schiet de stronk steeds rijkelijk uit! De eenvoudigste, effectiefste en meest natuurvriendelijke methode om een exemplaar te verwijderen bestaat uit het uittrekken (of uitgraven voor grotere exemplaren). De wortels zullen hierdoor uitdrogen, wat regeneratie onmogelijk maakt.

Ankona, jaarboek 2001

Het ANKONA-jaarboek 2001 is uit!

Het boek is opgedeeld in 3 delen.

Deel 1 omvat 8 boeiende artikels die een beeld geven over wat er zoal gebeurt op het vlak van natuurstudie in de provincie Antwerpen. De artikels handelen over myxomyceten, dagroofvogels in het Mechelse, sprinkhanen, eekhoorns, dagvlinders, venvegetaties in het Turnhouts vennengebied, eerste melding van een gelede worm in het Raadsherenpark en bryologisch onderzoek langs de Antitankgracht. Er is ook een bijdrage waarin een overzicht van de verschillende karteringsroosters gegeven wordt.

In deel 2 wordt een beknopt overzicht gegeven van de activiteiten van de verschillende themagroepen tijdens het jaar 2001.

Deel 3, het literatuuroverzicht, bevat artikels, rapporten, eindwerken, boeken e.d. gepubliceerd vanaf 1997, in verband met natuurstudie in de provincie Antwerpen. Uit 2001 werden meer dan 200 artikels beknopt samengevat, zodat het overzicht momenteel al meer dan 500 artikels bevat. Dit naslagwerk staat op cd-rom. Hierdoor wordt het opzoeken van literatuur over een bepaalde soort of een bepaald gebied een stuk eenvoudiger. Beschikt u niet over een computer, geen nood, een telefoontje naar ons secretariaat is voldoende om een volledige afdruk te bekomen.

In zowat 140 pagina's gebundeld, krijgt men aldus een gevarieerd boek dat zowel bedoeld is voor de geïnteresseerde natuurliefhebber als de actieve natuuronderzoeker die er hopelijk nieuwe ideeën, contacten en locaties voor eigen natuuronderzoek uit kan halen.

Het jaarboek 2001 is te bekomen bij de natuurcel van het Provinciaal Instituut voor Hygiëne en kost 8,68 euro (tot 15 april 2003) en daarna 11,16 euro. Tevens zijn er nog jaarboeken van 1999 en 2000 te koop. Bestellen kan via onderstaande bestelformulier, via internet of e-mail (www.ankona.be, natuur@provant.be). Voor meer informatie of om te bestellen mag u ook bellen naar Kristin Van Laer 03 259 12 51.

Naam:.....
Straat:.....
Postnr:..... Gemeente:

Tel:.....
E-mail:.....
Hierbij bestel ik exemplaren van het jaarboek 2001 van Ankona.
Ik betaal hiervoorx € 8,68 (tot 15 april 2003) na ontvangst factuur.

Hierbij bestel ik exemplaren van het jaarboek 2000 van Ankona.
Ik betaal hiervoorx € 11,16 na ontvangst factuur.

Hierbij bestel ik exemplaren van het jaarboek 1999 van Ankona.
Ik betaal hiervoorx € 11,16 na ontvangst factuur.

Stroom terug te sturen naar: Provinciaal Instituut voor Hygiëne, t.a.v. Kristin Van Laer, Kronenburgstraat 45, 2000 Antwerpen.

Educatief

Vruchten en zaden, fruit en groenten.

Herman Snoeck

1 Een vrucht of een zaad?

Na het verschijnen in vorige rAntGroen van het overzicht i.v.m. vruchten en zaden hebben verscheidene mensen me om nog wat meer uitleg gevraagd. Sommigen hadden het er moeilijk mee omdat 'vruchten' en 'zaden' in het gewone spraakgebruik een andere betekenis hebben dan in de plantkunde.

Er zijn nog wel meer termen die in de plantkunde een andere betekenis hebben dan in de gesproken taal. Zo heb ik ooit van kinderen volgende antwoorden gekregen, die misschien juist waren in het gewone spraakgebruik, maar 'wetenschappelijk' niet correct.

V. Wat is een plant?

A. Die koop je bij de bloemist in een bloempot.

Plantkunde: een plant is een meercellig organisme. De cellen zijn omgeven door een celwand en bevatten een kern, een grote vacuole en plastiden (chloroplasten = bladgroen, chromoplasten = kleurstofdragers, amyloplasten = zetmeelvormers). De meeste planten zijn autotroof d.w.z. ze produceren zelf hun voedingsstoffen (suikers, zetmeel) in groene plantendelen. Hiervoor wordt de nodige energie door het bladgroen uit (zon)lichtenergie opgeslagen. *Een gemeenschappelijk kenmerk van planten is dus dat ze groene delen hebben.*

De uitzonderingen die de regel bevestigen, zijn de plantensoorten die toch geen bladgroen hebben en heterotroof moeten leven d.w.z. ze moeten voedingsstoffen opnemen. Ze groeien op groene planten en halen met zuigwortels in de vaatbundels van die plant het afgewerkte sap (= sap met opgeloste voedingsstoffen) uit de zeefvaten. Het zijn parasieten. Voorbeeld: Warkruid (*Cuscuta* sp.), Bremraap (*Orobancha* sp.) en Schubwortel (*Lathraea* sp.). Andere soorten leven saprofitisch: ze ontvangen de nodige voedingsstoffen van bodemschimmels die rond hun wortels leven (mycorizzen) en die daar de organische stoffen afbreken. Voorbeeld: Stofzaad (*Monotropa hypopitys* L.) en Vogelnestje (*Neottia nidus-avis* L.).

Maretak (*Viscum album* L.) groeit ook op groene planten, maar heeft wel bladgroen en is dus autotroof: de zuigwortels dringen slechts in de houtvaten van de vaatbundels en onttrekken er water.

V. Is een boom dan geen plant?

A. Nee, dat is een boom. En er bestaan ook struiken.

V. Wat zijn bloemen dan?

A. Die koop je ook bij de bloemist, in een 'bloemeke' (= tuil).

Plantkunde: een bloem is een zeer korte stengel met gewijzigde bladeren (kelkbladeren, kroonbladeren, meeldraden, vrucht-bladeren die verenigd zijn tot één of meer stampers) die als gezamenlijke functie de voortplanting hebben.

V. Is een boterbloem dan geen bloem?

A. Maar nee, dat is onkruid.

V. En wat is gras voor iets?

A. Dat is ook onkruid.

De niet-natuurlijkhebbert noemt elke kruidachtige plant die niet eetbaar, nuttig of mooi is, onkruid.

V. Wat is een vrucht?

A. Dat is fruit.

Plantkunde: een vrucht ontstaat uit een vruchtbeginsel, meestal na de bevruchting.

Alle fruit zijn vruchten (b.v. mango, watermeloen) of schijn-vruchten (bv. aardbei, vijg, ananas), maar niet alle vruchten zijn fruit (bv. snijbonen, dennenappels, sleedoornpruimpjes, lijsterbessen, pompoenen).

V. Wat voor iets is dan een tomaat?

A. Dat is een groente.

Plantkunde: een tomaat is een vrucht, want die groeit uit een vruchtbeginsel.

V. Is een selder een plant?

A. Nee, dat is ook een groente.

Plantkunde: alle groenten zijn planten of plantendelen.

Zie 2.

V. Is een noot een vrucht?

A. Nee, dat zijn noten.

Plantkunde: noten (in spraakgebruik-betekenis) zijn vruchten of zaden, maar daarom nog geen noot in plantkundige betekenis. Zie 3.

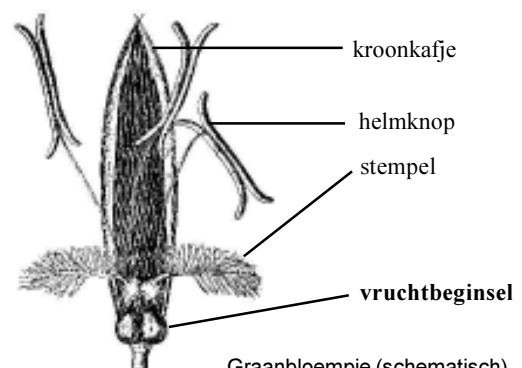
V. Wat is zaad?

A. Dat zijn allemaal kleine korrelkes die ge kunt zaaien zoals bv. graan.

V. Een paardebloem wordt toch niet gezaaid?

A. Daar vliegen de 'zaadjes' weg.

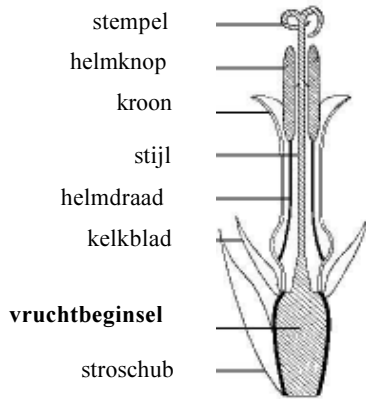
Plantkunde: bij de bedektzadigen ontstaan zaden uit een zaadbeginsel in een vrucht (bv. erwten in een peul), bij de naaktzadigen groeien de zaden ook uit zaadbeginsels maar ze zijn niet ingesloten in een vrucht (bv. de zaden in een dennenappel liggen 'naakt' op de schubben).

Graanbloempje (schematisch)

Vermits elke graankorrel (tarwe, gerst, haver, rogge, spelt, maïs, rijst) afzonderlijk uit een vruchtbeginsel is gegroeid, zijn het vruchten en geen zaden.

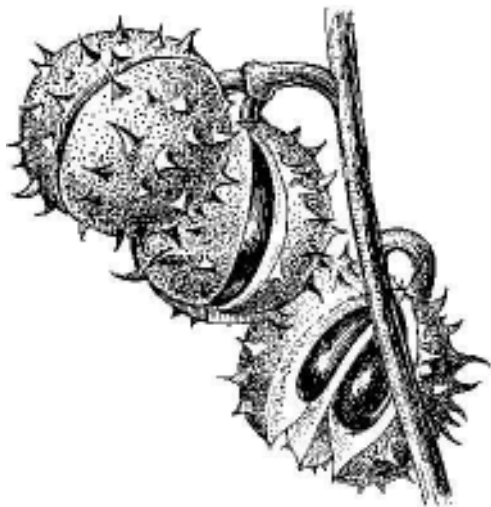
Hetzelfde geldt voor de paardebloem: uit het vruchtbeginsel van elk bloempje op het bloemkorfje (een samengestelde bloem!) groeit een dopvruchtje met vruchtpluis en de algemene bloembodem zwelt op. Ook een zonnebloem heeft een bloemkorfje: zonnebloempitten zijn dus eveneens vruchtjes.

Buisbloempje van een zonnebloem (schematisch)

Maar de pitten van kers, pruim en perzik (alle steenvruchten) zijn zaden die omgeven zijn door een steenharde binnenste laag van het vruchtvlees. En pijnboompitten zijn de zaden van een naaktzadige.

Alle 'kleine korrelkes' zijn dus niet altijd zaden. Nog 'kleine korrelkes' die vruchten zijn: berk, els, boterbloem, zuring, distel, plataan (elke 'bol' bestaat uit veel vruchtjes). Daarentegen zijn een walnoot (zonder bolster en 'schelp'), een paardekastanje (zonder bolster), een kokosnoot (zonder omhulsel en schaal) grote zaden. De walnoot en de kokosnoot met omhulsel zijn steenvruchten, paardekastanjes in hun bolster zijn een doosvrucht.

2 De plant als groente

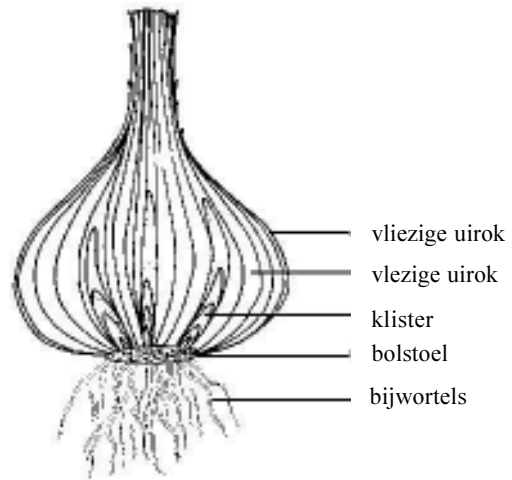
Stengel: asperge, hopscheuten.

Bast: kaneel.

Bladeren: spinazie, zurkel, sla, boerenkool, veldsla, andijvie, Chinese kool, rode en witte kool, savooikool, witloof, peterselie, kervel, bieslook, ook rozemarijn en thee.

Bladstelen: selderstengels, rabarber.

Bol: ui (de rokken zijn verdikte bladschubben die op een bolstoel staan, de klusters zijn okselknoppen, de bolstoel is een verkorte stengel), knoflook, sjalot.

Doorsnede van een ui (schematisch)

Bladscheden: venkelknol (de bladscheden staan op een bolstoel).

Okselknoppen: spruitjes.

Bloemknoppen: artisjok (bloemkorfje), bloemkool (bloemgestel), broccoli (bloemgestel + bloemstelen), ook kruidnagel en kappertjes.

Stijl en stempel: saffraan.

Stengelknol: aardappel (de oogjes zijn okselknoppen), koolrabi

Wortelknol: zoete aardappel.
Stengel + wortel: knolselder

Knolvormige wortel: radijs, rode biet, raap.
Penwortel: peen, pastinaak, rammenas, schorseneer, mierikswortel.
Vruchten: komkommer en augurk (komkommervrucht), courgette of mergpompoe (komkommervrucht), pompoen (komkommervrucht), tomaat (bes), aubergine of eierplant (bes), paprika (bes), prinsessenboontjes (peulvrucht), snijbonen (peulvrucht), ook olijven (steenvrucht) en zwarte peperbolletjes.
Zaden: doperwtjes, linzen, boontjes, kekererwten, ook muskaat-noot, koffieboon en witte peperbolletjes.
Wortelstok: gember.
Hele plant: prei (zittende, stengelomvattende bladeren die op een bolstoel staan).

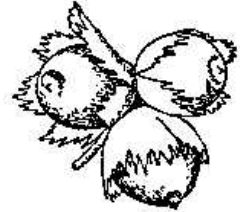

3 Elke noot is geen noot

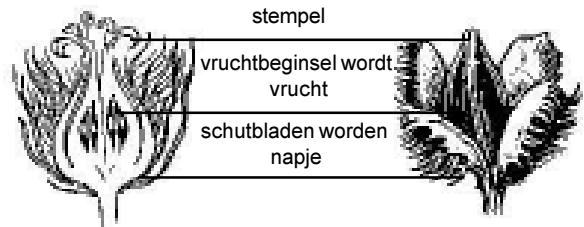
Plantkunde: een noot is een dopvrucht met een houtige vruchtwand. Een dopvrucht bevat één zaad waarvan de zaadhuid niet vergroeid is met de vruchtwand.

Hazelnoot: de ongepelde vrucht van de hazelaar is een noot. Een gepelde hazelnoot is een zaad. Bij witte hazelnoten is ook de zaadhuid verwijderd.

Hazelnootjes omgeven door schutblad

Beukennootje: een beukennootje is een vrucht, een noot. Het napje maakt geen deel uit van de vrucht. Een gepeld beuken-nootje is een zaad.

Doorsnede vrouwelijk bloempje

Vruchten in napje

Tamme kastanje: deze vrucht is een noot. De bolster maakt geen deel uit van de vrucht. Een gepelde kastanje is een zaad.

Walnoot: een gepelde walnoot is het zaad van de steenvrucht van de okkernoot. De harde schelp van een ongepelde walnoot is de binnenste laag van het vruchtvlees. De bolster is ook vruchtvlees.

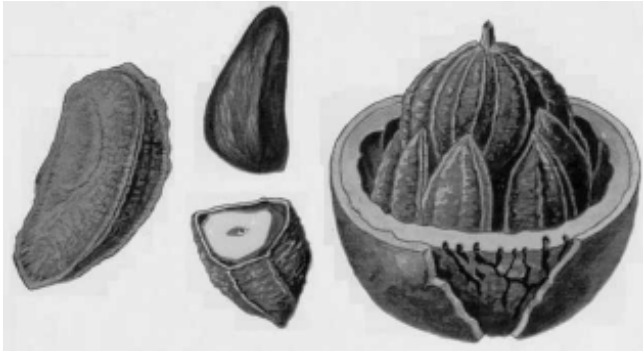
Amandel: een gepelde bruine amandel is het zaad van een steenvrucht. De harde schelp van een ongepelde amandel is de binnenste laag van het vruchtvlees. Daarrond zit nog vruchtvlees. Bij witte amandelen is de zaadhuid verwijderd.

Kokosnoot: een kokosnoot wordt verkocht als een zaad omgeven met de harde binnenste wand van de steenvrucht. Het kokosvlees in de kokosnoot is dus van één zaad.

Doorsnede kokosvrucht

Paranoot (Braziliaanse noot): een ongepelde paranoot is een zaad met steenharde zaadhuid. Ze zitten met meerdere bij elkaar in een harde, droge splitvrucht.

Apenootje of aardnoot: een gepelde pinda is een zaad van

een peulvrucht, meestal ook ontdaan van de zaadhuid (de roodbruine velletjes).

Geraadpleegde werken

Moderne plantkunde - Bossier, Brat et al. - Van In - Lier, (1968)

Beknopt leerboek der plantkunde (delen 1 en 2) - De Gaay Fortman et al. - Wolters - Groningen (1949, 1952)

Plantkunde voor de lagere klassen - IJsseling en Scheygrond - Thieme-Zutphen (1955)

Nuttige planten in kleur - Else Hvass - Moussault - Amsterdam (1971)

Het gebruik van groenten en fruit in het onderwijs - Michel Asperges - Jaarboek van de Vereniging voor het Onderwijs in de Biologie (1982)

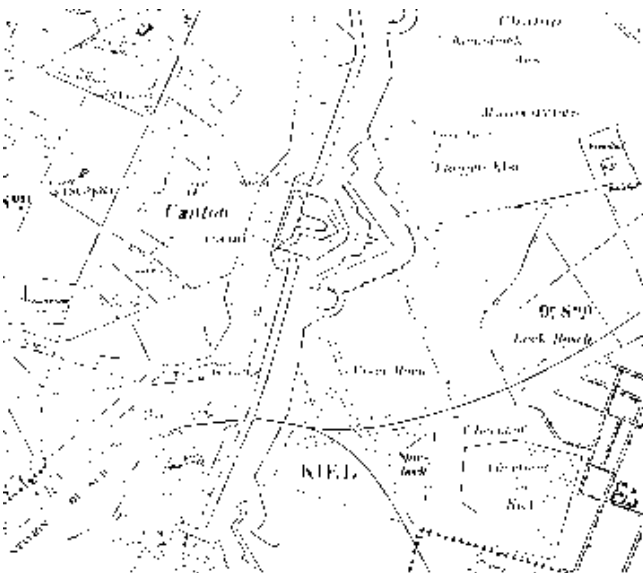
Natuur in de Stad

Mastvest

Deze keer nemen we u mee naar de natuur die ons rest aan een andere schans van de Omwalling. In de zuidrand, ten westen van het Halfmaantje, ligt de **Mastvest**.

Historiek

Dit restant van de grote omwalling (1865) zie oud kaartje van Huybrechts & Cie (ca. 1895) is nog herkenbaar aan de V-vormige vest waarover in 1930 een grote brug werd ge-

Omgeving Kiel en Leikwartier - Plattegrond Huybrechts & Cie, Antwerpen, ca. 1895

bouwd, samen met een heuse tentoonstellingswijk, ter ere van de Expo. Destijds lag het nog tegen het domein **De Langen Elst** en het Militair oefenplein aan de buitenkant en keken we van uit de Laurentiuspoort en de Kielse poort op de statige parken van het **Hof Van Leysen** en het Torenhof.

Voor veel Antwerpenaars is de Wezenberg nog een begrip, voor anderen niet meer dan een watersportclub. Daar tegenover lag het **Park D'Hertoghe**, thans een zakdoek groot boscomplex dat verkaveld werd tot enorme kantoorrens, een trend die men nog steeds aan ons opdringt. De insnijding van de snelweg in het landschap laat niet veel heel van de schans. Toch worden hier opnieuw miljoenen jaren oude fossiele lagen blootgelegd die getuigen van een vrij warme zee, met dikke schelpenbanken die net als op Wolvenberg nog worden aangetroffen als gave exemplaren in een doublet. Bovenaan herkennen we dekzanden die plaatselijk volledig zijn ontkalkt.

Huidig gebruik

Het park aan de Mastvest is een zeer formele groenvoorziening die buiten de **grote waterpartij** geen natuurlijke troeven meer heeft. Het water wordt gebruikt om brood en tafelafval in te werpen, om er te vissen en om 'overtollig' water in te lozen. Zelfs onlangs werden de meest onnatuurlijke soorten tussen het park en de snelweg aangeplant, evenals langs de Jan Van Rijswijcklaan. Het park biedt voorts plaats aan de **Jeugdherberg** van waaruit een asfalten fietspad vertrekt, dat ondanks het overvloedig schijnsel van de snelweg verlicht wordt door een eigen lantarenpalenrij. Aan de stadszijde worden de berm van de spoorweg en de stroken die daaraan grenzen, tot aan de Konijnnewei beheerd door de **Werkgroep Wolvenberg**.

Situering

De resten van deze schans worden volledig omgeven en doorsneden door nieuwe grote, drukke wegen, te weten: de Desguinlei, de Jan Van Rijswijcklaan, de Kolonel Silvertoplaan, de verlenging van de E17, gekend als Kleine Ring. Alleen de Silvertoplaan past nog in een oorspronkelijke structuur; dit was de spoorlijn die van uit Hoboken naar het Zuidstation ging, waar het de verbinding vormt met de berm en struwelen van het Ringbos en in bijzonder de Konijnnewei. Dit laatste bespreken we in andere aflevering.

Op zoek naar natuurwaarden

Van uit de lucht bekeken vormen de versnipperde stukken toch wel een geheel. Op de luchtfoto hebben we de omtrek van de schans weergegeven. Opvallend is helaas de kloof die de Ring vormt tussen de Mastvest en de oude kasteeltuinen van 'De Ley' aan de Markgravelei. De bosflora van

Luchtfoto Aero-Atlas met overdruk situatie 1895
(Brialmontomwalling)

de binnenstad bevindt zich uitsluitend hier, en dan nog geconcentreerd in deze wijk. De buitenzijde van de 19de eeuwse stadsrand is ten prooi gevallen aan een Entlösung. De natuur heeft hier haar oorspronkelijk karakter totaal verloren en wordt samengesteld door allerhande opportunisten die zich goed kunnen aanpassen aan een verstoorde omgeving. De 'spoorwegflora' en allerhande nieuwkomers hebben zich hier gemengd met ruderaal soorten, die je overal in Vlaanderen op rommelhoekjes en overbemeste wegkanten kan aantreffen. Dat dit leidt tot grote soortenrijkdom is normaal, maar geeft geen garantie voor ecologisch waardevolle natuur in de stad. We overlopen een aantal oude toponiemen in de buurt.

De Mastvest : deze oude waterpartij is aan de uiteinden in successie door een verlandingsproces. Hierin is een

De Mastvest

moerasbosje ontstaan met o.a. Grauwe Wilg, Katwilg, Schietwilg, Watermunt, Pitrus, Grote Lisdodde en Riet.. Ooit werd hier dure Amerikaanse Moerascypres aangeplant die na enkele jaren een voorspelbare dood tegemoet ging. Bij ons laatste bezoek aan de vest werden nog Gewoon Barbarakruid en Watertorkruid opgemerkt; soorten die het tussen het rottend brood nog uithouden. Ook Waterzuring neemt hierin een steeds voornamer aandeel in, wat toch een positieve noot is. Pestsoorten als Japanse Duizendknoop, Canadese Gans en Amerikaanse Roodwangschildpad zorgen voor het bekende probleem dat agressieve exoten nu eenmaal overal veroorzaken. Ingrijpen vereist politieke verantwoordelijkheid, laten betijen echter niet. De enige waterplant die we opmerkten was het nietige Kleine Kroos. Het is echter onvoorstelbaar wat een rijkdom zich hier kan ontwikkelen mits een minimaal beheer.

Lange Elst is thans nog een straatnaam. Het is volgebouwd op een repel 'buffer' tussen Ring en Bouwcentrum na. Werken die dit laatste fragment open ruimte als parking wilden inrichten, werden halverwege stilgelegd, maar de Vleeskleurige Orchis die hier ooit werd signaleerd, is niet meer teruggekomen.

De bermen van de Kleine ring en de spoorweg zijn bijzonder merkwaardige biotopen. Op de insnijding hebben zich een tiental eerder zeldzame soorten gevestigd of gehandhaafd, waaronder een massavegetatie van Blauw Walstro, wat Sikkelklaver, Gewone Bermzegge, Muizenoor,

Spoorwegberm - Zuid

Heggenrank tot zeer onlangs, en Dubbelkelk (die we ook op de tentoonstellingsbrug hebben waargenomen). Voorts is er telkens wel Bunzing aan te treffen en een massa woelmuizen die door leken voor mollen worden aanzien. De Iepen die hier groeien zijn nog niet allemaal gestorven aan de Iepenziekte. Een deel is nog zeer florissant en heeft een ferme stamdikte. Er is spontane uitzaai van Hondсроos en vrij veel Brem. Een zee van Gewone Veldbies en sporadisch Zilverhaver zijn het aspect van deze zeer schrale bermen.

Laurentiuspoort. Aan het provinciale torengedouw van het PIVA bevindt zich een nauwe toegang naar het historische park 'Hof van Leysen'. Alleen al deze oude

Toekomst

Lindenrij is zeer de moeite waard omdat het een Oud-bos biotoop is, waarin zich een struik- en kruidlaag heeft kunnen handhaven met soorten als Echte Vogelkers (jawel: inheemse, niet-Amerikaanse, niet-giftige zoetbloeiende unieke Vogelkers), Hazelaar, Speenkruid, Daslook, Kruisbes, Klimopereprijs en IJle Zegge.

De IJzerenhoek is herleid tot een oprittencomplex van de Jan De Voslei. De grote graslanden in de wisselaars zijn bekend voor hun Hokjespeul, Reseda, Zeepkruid, Wouw, Welriekende Ganzenvoet, Vijfdelig Kaasjeskruid en zelfs Smalle Rolklaver, dat duidelijk profiteert van het strooizout.

Kielsepoort. De oude buurt van de Markgravelei staat bovendien nog garant voor enkele zeldzame varens op oude muren en in keldergaten, waaronder Tongvaren, Steenbreekvaren, Wijfjesvaren en Muurvaren.

Voor de deelse verlanding van de vest en de natuurlijk schoonheid van het Hof van Leysen maken de restanten van deze schans waardevol voor de toekomst. Wil men de natuurwaarden bewaren voor het nageslacht dan zullen er echter inspanningen moeten geleverd worden en niet alleen door de natuurbehoudsverenigingen die daar verantwoordelijk zijn.

Momenteel loopt trouwens onze vraag om de Wezenberg als natuurrelict te mogen bewaren. Het ligt gekneld tussen het Conservatorium en het Zwembad Wezenberg. Hopelijk horen we hier ooit iets van.

Erik Molenaar

Recepten voor kruidenwijn Maria Houthoofd

Tijdens de Folklorewandeling in de Hobokense Polder van 16 juni jl. werden de deelnemers vertroeteld met een glaasje heerlijke kruidenwijn. We willen u de receptjes ervan niet weerhouden. Het proberen waard !

Tekening: Jerina Baets

Wijn van Kleine Maagdenpalm

100 gr bladeren op 1 liter zoete landwijn gedurende 12 dagen laten weken en daarna zeven.

Aangewezen bij duizeligheid

1 sherryglas per dag

Wijn van Grote Engelwortel

50 gr van de plant op 1 liter witte wijn gedurende 3 dagen in gesloten pot laten weken.

Aangewezen bij overspannenheid

1 borrelglaasje voor het middag- en het avondmaal

Wijn van Rozemarijn en Echte Salie

30 gr rozemarijn en 20 gr saliebladeren in 1 liter rode wijn met 1 eetlepel honing mengen.

30 minuten verwarmen in kokend waterbad (au bain marie), laten afkoelen en zeven.

Aangewezen bij algemene lichamszwakte (asthenie)

1 glaasje voor het middag- en het avondmaal

Voor de liefhebbers: kruidenwijn en pannenkoeken !!! (Foto: Luk Smets)

Wijn van Bereklauw

50 gr gesneden wortel en bladeren op 1 liter rode wijn gedurende 24 uur laten weken.

Aangewezen bij impotentie/frigiditeit

1 sherryglaasje voor het middag en het avondmaal

Gezondheid !!

Verlagen

Plantendeterminatie voor beginners april - mei - juni 2002

Gids: Freddy Moorthamer
Leiding: Catherine Vandercruyssen
Aantal deelnemers: 12
Verslag: Bea Van Cauteren

Planten determineren ? Doen.

Freddy Moorthamer zal ons vooraf de hele morfologie en de systematiek van de planten bijbrengen in drie theoretische lessen van drie uur ? Moet kunnen.

Ik haal mijn Thijsse van vijfendertig jaar geleden onder het stof vandaan. Anderen hebben nog heel wat parate kennis na een meer recente studie van de biologie, weer anderen kennen hooguit de Paardebloem en het Madeliefje bij naam en hebben nog nooit een Flora van dichtbij gezien. Arme Freddy, het zal je maar overkomen dat je zo'n heterogene bende kakelende cursisten over de vloer krijgt. Het blad met al zijn vormen, insnijdingen, inplantingen en standen, al of niet samengesteld ; stengels met of zonder doornen, uitlopers, ranken, bolschijven of andere wijzigingen... Alles komt als een douche op onze hersenpan terecht, waar het meteen weer afloopt behalve toch wel enkele dingen die doorsijpelen. En dan de bloemen: eind- of okselstandig, met of zonder steeltje, bloeiwijze een hoofdje, tros, aar, scherm, tuil... Ze worden zorgvuldig versneden en getekend tot zelfs het best verborgen vruchtbeginsel zijn twee-, meerhokkig of naakt (sorry) geheim moet prijsgeven, en wie van ons durft nu nog te zeggen dat hij of zij het verschil niet kent tussen een hauw en een hauwtje ? Na al dat geweld krijgen we een overzicht van de Angiospermae, het onderscheid tussen één- en tweezaadlobbigen, hun subklassen en families. Het is wat teveel ineens voor een doorsnee cursist zoals ik maar wees gerust, Freddy, we zullen de cursus lezen en herlezen, we zullen de bladen schikken en herschikken tot een deel van al die informatie willens nillens zal blijven hangen in onze leergierige hersenen, want geef toe : leergierig zijn we.

En dan had ik het nog niet over de huiswerken die je ons meegaf naar huis. Ze waren niet zomaar op te lossen: de Dikke Van Dale en de Winkler Prins kwamen eraan te pas.

Na drie lessen van drie uur gingen we dus, gewapend met de Nederlandse Flora, jij met nog een stuk of drie andere flora's, op stap in het Fort 7. Behalve de elegante Salomonszegel waren er nog maar weinig bloeiende planten te vinden en het was koud. Maar Catherine en je rechterhand Mia namen ons mee naar de keuken van de IJsvogel waar het lekker warm was, jij stelde je binoculair op en zo werd het toch nog een interessante voormiddag. Een week later zijn het Peggy Beers en Tuur Wuyts die ons verder wegwijs maken in Fort 7. We determineren het Klein Kruiskruid. Tuur loodst ons feilloos naar de Muurleeuwenbek op een oude muur; we zullen niet meer vergeten dat die tot de helmkruidfamilie behoort. Zilver schoon, Duizendblad, Paardenstaart. Tuur toont een formatie IJsvingertjes, een elegante Vroegeling met zijn hauwtjes en Bitterzoet, Stinkende Gouwe en Dotterbloem. Als afsluiter laat Tuur ons ieder twintig Japanse Duizendknopen uitrekken. Dank u wel, Peggy en Tuur, het was leuk en leerrijk.

De volgende zaterdag gaan we naar de Hobokense Polder. Het is verbazend hoeveel soorten wikke er bestaan. Dankzij de o van ooievaar zullen we ons niet meer vergissen in Ooievaars- en Reigersbekken, dankzij de r van Raapzaad en de k van Koolzaad zullen we ook deze twee kruiden niet meer door elkaar halen. Wie heeft ooit van de Hertshoofamilie gehoord ? Om twaalf uur is het tijd om op te stappen, maar wat als de Wilde Reseda daar staat ? Uiteindelijk gaat de groep pas om één uur naar huis.

Op 25 mei komen we samen in Fort 6, meer bepaald op de campus van de UA. Freddy's dochter, die werkt aan een doctoraat in de biologie, legt uit hoe je hier door minder te bemesten, niet meer te draineren en een verschrallend maaibeheer, tot een veel kruidiger gerecht kunt komen dan de twintig tot dertig soorten die er nu staan. We determineren een tiental planten zoals 'boezemvriend' Kleefkruid, (rode) Ridderzuring, Gele Lis en Smeewortel, met het honinggaatje in de bloem.

Op 1 juni treffen we elkaar op de parking vlakbij de Dodoenstuin in Schilde. Hadden we vorige zaterdag nog wel volle tweehonderd meter afgelegd, deze keer zullen onze sportieve prestaties zich beperken tot amper vijftig

meter. Daar bloeien warempel Klein Springzaad, Nagelkruid, Gevlekte Dovenetel en, o ramp, een bloem van de anjerfamilie die Freddy niet kan thuisbrengen. Allengs verhuizen we naar het vijvertje waar Grote Klapprozen bloeien tussen het koren en waar de Grote Ratelaar, Adderwortel, Grote Varkenskers, Overblijvende Ossentong (of is het ossentong?) bloeien.

Op 8 juni zouden we deelnemen aan een determinatie/monitoring-uitstap van het FON. Elke Hermans verwelkomt ons en Eric Molenaar stelt voor om samen een gemaaid rietveld te inventariseren. We moeten laarzen aan deze keer. André kijkt ongerust naar de manshoge netels bij de rand van het rietveld en vandaar naar zijn blote benen. Een lichte paniek bevangt ook mij als verwacht wordt dat we niet alleen de verschillende soorten grassen tellen, maar ook de Latijnse namen noteren. Het is alweer Catherine die ons redt door uit te leggen dat wij voorlopig enkel bezig zijn met bloemen. Zo belanden we met laarzen en al aan de rand van het Netekanaal. De Blaartrekkende Boterbloem, Akkerkool, Echte Kamille met holle en Reukloze Kamille met gevulde bloembodem... we halen ze voorzichtig uit elkaar onder het snoepen van suikerbonen, want vorige zaterdag werd ons kleinkind geboren. Het was onze laatste uitstap. Jammer, Freddy. We gaan een pint pakken in het badhuis en daar, op het terras, maak je plannen voor een cursus 'Planten in hun omgeving'. Daarna wordt het wellicht een cursus composieten en daarna... Je bent er al lang mee bezig, we weten het wel. Doen Freddy, en dank je wel. Na deze cursus heb je misschien een rimpeltje meer, maar dat geeft niet.

Natuurwandeling naar Het Blak te Beerse en het Turnhouts Vennengebied d. d. 12/05/2002

Gids: Vm.: Herman Van den Reeck

Nm.: Marc Smets

Leiding en verslag: Tuur Wuyts

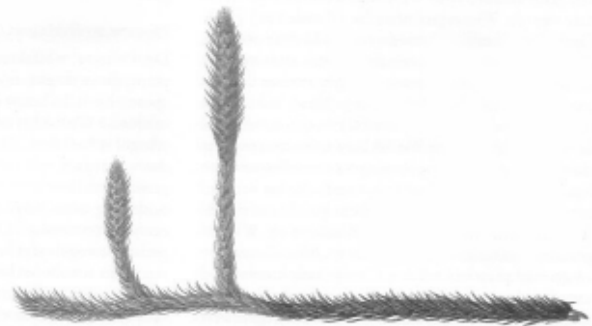
Aantal deelnemers: 17

Gans de dag was de lucht grijs wat de vogelwaarnemingen minder kleurrijk maakte, maar toch werd heel wat gezien! Het Blak is een uitgestrekte kleiput die thans vol zuiver, helder water staat. Daar rond liggen weilanden, akkers, heide, schrale graslanden, nog enkele plassen, dennen-

bossen en zandafgravingen met een pioniersvegetatie. De aspectbepalende vogel boven Het Blak was de Oeverzwaluw die onophoudelijk over en weer vloog en z'n fijn geluid liet horen. In de steile zandwanden maakt hij z'n nestgang. Verder op en rond de plas, Fuut, Aalscholver, Kuifeend, Nijlgans en Canadagans. Van vlakbij zagen we 3 Oeverlopers opvliegen, Op de aanpalende weide Roodborsttapuit op paal, prikkeldraad of struik. We hoorden en zagen hier in de verte Wulpen en Grutto's.

We maakten drie korte wandelingen in de omgeving en noteerden Blauwborst (zang), Zwartkop, Vink, Merel, Roodborst, Boompieper, Buizerd, Gekraagde Roodstaart, Scholtekster en Sperwer.

We zouden afdeling Zuidrand niet zijn moesten we geen aandacht hebben voor Slipbladige Ooievaarsbek, Winterpostelein, Heidefopzwam en Zandpadvezelkop. Op een zandafgraving mooie plekken kapselend en antheridieëndragend Haarmos. De larven van de Mierenleeuw passeerden ook hier weer de revue. Gelukkig onopvallend groeit hier Moeraswolfsklauw die zich vasthecht aan de grond.

Moeraswolfsklauw (*Lycopodium inundatum*)

Na het middageten in de taverne "Het Zwart Water" togen we, met Marc Smets als gids, op pad. Wegens de broedperiode van de Wulp was het Zwart Water niet toegankelijk. Maar geen nood, daar vlakbij ligt er een weideplas die in deze periode druk bezocht wordt door allerlei broeden- en trekvogels. Hier namen we ruim de tijd om alles te bekijken, Even een opsomming: groep van 10 Groenpootruiters, 3 ex. Regenwulp (de laatste pleisteraars!), Berg-eend met jongen, Wulpen, Grutto's, 1 ex. Steenloper (uitzonderlijk voor de streek!), Kleine Plevier, Gele en Witte kwikstaart, 1 mannetje Zomertaling, talloze Graspiepers en 1 ex. Kemphen. Een luid zingende Grasmus was hier ook aanwezig. Tenslotte wandelden we naar de Hoogmoerheide. Hier presteerden Jos Mostmans, Jos Elsermans en anderen reuzenwerk met het omvormen van een dennenbos tot een gevarieerd heidelandschap. Marc maakte ons attent op de zang van de Bonte Vliegenvanger en even later kregen we de vogel mooi in beeld. Dé waarneming was wellicht het langdurig observeren van een mannetje Zwarte Specht. Schitterend!

Teruggekomen aan de plas in het weiland namen we afscheid van Marc en stapten we naar de parking. Nog geen 10 min. waren we aan het rijden of de zon boorde zich door de grijze hemel! Toch hadden we er een schitterende dag opzitten. Bedankt, Herman en Marc!

Landschapswandeling in het Waasland d. d. 20/05/2002

Gids: Liliane Verbeke
Leiding: Moniek Van Den Bergh
Aantal deelnemers: Vm.: 23
Nm.: 17
Verslag: Vm.: Ria Thys
Nm: Tuur Wuyts

(Voormiddagwandeling):

Na een rustige rit langs het "Buitenland" bereiken we de Stille Waters van het Waasland. Onze gids, Liliane Verbeke, staat ons al op te wachten. Bemerken we een lichte zenuwachtigheid? Begrijpelijk. Deze dag zal de vuurdoop worden voor Liliane voor onze afdeling. We worden in het pittoreske Schelde- en Durmedorp Tielroedal door een stralend zonnetje verwelkomd, dat zit dus al mee. Tielrode ontleent zijn naam aan de Germaanse woorden tegula = tegel en roda = geroooid bos. Een plaats waar "tegels" of dakpannen werden geroooid. Het is nog steeds overwegend een landbouwgemeente.

We maken een prachtige wandeling langs de Durme, een typische zoetwatergetijdenrivier, zeer uniek in West-Europa. De slikken en schorren kennen dan ook bescherming als Europees Vogelrichtlijngebied: Plan Blauwborst. Aan het standbeeld van Filip De Pillecijn, de prins der Vlaamse Letteren, citeert Liliane een sfeervolle tekst. We verlaten de oever om via schitterende bos- en weidepaden weer de Schelde te bereiken.

Foto: Erwin Van der Weyden

Tijdens de wandeling genieten we van al wat groeit en bloeit: de Kleine Karekiet, Nachtegaal, Boomkruiper, Kraakeend, Groene Specht, Blauwe Reiger, ... ze laten zich volop horen of zien. De plantenliefhebbers kunnen zich gelukkig wanen bij het bewonderen van de grote plantenrijkdom: Blaartrekkende Boterbloem, Stekelvaren, Akker-viooltje, ... en het paradepaardje van het Waasland: de Spindotterbloem. Het is ook volop grassentijd: IJle Dravik, Kruiptertje, Glanshaver, Vossenstaart, Gestreepte Witbol, Zachte Dravik, Veldbeemdgras, ... het zijn er maar enkele. En dan blijken ook de slakken in groten getale aanwezig te zijn: Behaarde Slak, Barnsteenslak, ... iemand zag zelfs de "Chagrijslak".

We naderen ons vertrekpunt ... en ook het gezellige picknickterras. Wij moeten afhaken, maar genieten toch eerst nog van een heerlijk frisse pint. Liliane, het was een zalige voormiddag; je was een prima gids. Moniek, be-

dankt dat jullie samen deze knappe wandeling hebt willen organiseren !

(Namiddagwandeling):

Deze wandeling zouden we de cuestaswandeling kunnen noemen. Een cuesta is een opmerkelijk geologisch verschijnsel dat zo'n 30 miljoen jaar geleden gevormd werd en het landschap tussen Waasmunster en Temse duidelijk markeert. Het is een asymmetrische heuvel met een steile helling of cuestasfront en een zachte helling of cuestasrug. Langs de potpolder tussen Tielrode en Temse stapten we naar de St. Elooiakapel uit 1719 waarna we door een holle weg naar het hoogste punt van de cuesta stapten. Na enig speuren zagen we zelfs de hoogste bol van ons nationaal symbool, het Atomium. Genoeg hierover. Ondertussen hadden we reeds een Kleine Vos gezien. Nu bezochten we het sinds 1996 verworven Provinciaal Domein De Roomacker (opp. 12 ha). Het zijn drie naast elkaar gelegen voormalige kleiputten welke nu vol zuiver water staan. Op sommige plaatsen bedraagt de diepte 15 à 20 meter zodat ze voor sommige grondeleenden minder interessant zijn. Fuut en Meerkoet komen er voor. In de bomen en struiken aan de rand hoorden we Grasmus, Tjiftjaf en Zwartkop. We zien ook Landkaartje, Atalanta en zelfs een Koninginnepage rondvliegen. Dé verrassing hier was wel een groeiplaats met een 25-tal ex. Wit Bosvogeltje! Uiteindelijk belanden we aan de St. Jozefkapel waar een Grote Lijster op het gazon zat. Hier werden Moniek en Liliane bedankt voor deze afwisselende tocht. Gezien het warme weer en de grote goesting, eindigden we op het gezellige terras van taverne 't Veer te Tielrode waar we een Malheur (Buggenhouts bier!) of iets minder bekender dronken. Nadien reden we (zonder malheur) terug naar Mortsel. Het Pinksterweekend 2002 zat er weer bijna op.

Vogelzang in de Kempen d.d. 26/05/2002

Gids: Luc Van Schoor
Leiding: Tuur Wuyts
Aantal deelnemers: 12
Verslag: Moniek Van Den Bergh

Niet te ver, maar niet minder mooi: het Zevenbergenbos in Ranst voor de vogelzang. Met een altijd opnieuw boeiende gids zouden we zeker wel iets bijleren. Hij vertrok met ons langs de kasteelgracht, waar het fijne geluid van het Goudhaantje al te horen was. Verder een druk in de weer zijnde Meerkoet op zijn nest en de Knobbelzwaan.

Lydia was zeer vlug en toonde ons twee blauwe schichten, ja, twee IJsvogels De Blauwe Reiger was er ook. "Iedere vogel zingt zoals hij gebekt is". 't Is nog waar ook. De vogels laten ieder hun taal horen en de jongen be-

Goudhaantje (*Regulus regulus*)

delen om eten in hun eigen taal. Je moet maar kunnen volgen met zo'n orkest. De dirigent laat ze maar doen. 't Is nog mooi ook. Je kunt er van genieten zonder iets te moeten betalen. Alleen moet je wat moeite doen om er naar te luisteren; Het waren geen spectaculaire dingen, maar het verschil tussen de roep van de Grote en Kleine Bonte Specht was toch nieuw voor uw verslaggever.

In 't Muizenbos een nest van Kleine Bonte Specht met jongen en hun typische bedelroep. Onderweg Tjiftjaf, Winterkoning en Roodborst, Zwartkop en Vink. Verder zien en horen we de Gaai, Witte Kwikstaart en Boerenzwaluw.

In 't Muizenbos werden we naar een strook met zeldzame planten geleid met o. a. Gele Waterkers, Eenbes, Grote Keveorchis en het werd wat moeilijk. Groene lange bladeren met zaaddoos? "Liefamilie", dat was vlug gevonden; Tuur had de oplossing: "Herfstijloos". Voor enkele ongelovigen had deze wandeling nog een staartje: "Herfstijloos groeit en bloeit in de herfst en vormt in de lente de bladeren met zaaddoos;" Zeker terug te vinden in de Ecologische Flora en in de Flora van Nederland waar uw verslaggever gaan zoeken is.

Bedankt Luc en Tuur, het was een fijne wandeling.

Vogel- en plantentocht naar de Dijlevallei d.d. 02/06/02

Gids:	Vm.: Désiré Van Autgaerden
	Nm.: Georges Buelens
Leiding:	Herman Van den Reeck
Aantal deelnemers:	20
Verslag:	Thierry Depauw

Een zomerweertje. Helder. 24 - 26°. Z. O. 3.

VM: De Doode Bemde (zie wandelgids Natuurpunt).

In de Dijlevallei ten zuiden van Leuven zal terug gebruik gemaakt worden van de waterbergende capaciteit van de vallei om overstromingen te voorkomen. Onze gids is aan zijn 401ste rondwandeling, neem daar nog bij 100den uren beheerswerk, vergaderingen enz., enz. M. a. w. hij kent zijn biotoop als zijn broekzak, Désiré Van Autgaerden. Er zijn hier al 87 soorten, vogels wel te verstaan, genoteerd.

We hebben hier tot 12 koppeltjes IJsvogels Wat Grauwe Gorzen op het plateau. Een kleine populatie Hamsters. We hebben hier nog mooie holle wegen. Een Dijle die zijn gang mag gaan. Vrij meanderen, hij zoekt het zelf maar uit Aangroei, afbraak, een andere bocht. Mooie broekbossen. He-laas is hier veel Populier aangeplant, maar er wordt hier flink aan gewerkt.

Hamster (*Cricetus cricetus*)

Kappen, het open landschap terug herstellen. Over het hele gebied 14 grote en kleine poelen. Ja, dat trekt zelfs in de winter Zeearenden aan. We volgen even de Yse (bijrivier) tot aan de Dijle. We zullen ook regelmatig de Leigracht kruisten. Ah! mooi aardig wat Weidebeekjuffers. Hoor! Vuurgoudhaantjes. Tjiftjaf, Grasmus, Vink, Roodborst, Winterkoning, Zwartkop. We zullen ook meermaals de Tuinfluiter horen zingen. Een Boomkruiper. Atalanta, Dagpauwoog, Koolwitje, Voorjaarslandkaartjes. Op de Dijle gekomen, een heel nest Grote Gele Kwik. Is dat geen Grote Ratelaar? Ja! Dat is de Bosrietzanger. Hé! een Platbuik bij een poeltje. Een knots van een Wijngaardslak. Zijn dat geen dassensporen? Oranjetip, Citroentje. Een Torenavalkje. De lager gelegen komgronden. De rietvlakten die men wil uitbreiden om de Bruine Kiekendief een nestkans te geven. Ja, hier wordt flink gewerkt, ook met zomerkampen. Een knuppelpad, een flinke schuilhut tussen de kliniekvijvers. Jongens, wat een schitterend brokje natuur. We zullen er nog lang van nagenieten. Hartelijk dank, Désiré.

NM: Rodebos en Laanvallei met Georges Buelens.

We zitten op een zandheugel. Hier probeert men door plaggen en open kappen de heide te herstellen. Hm! Rode Bosmier, Liggend Hertshooi. We dalen steil naar de Laanvallei. 50 meter niveauverschil. Citroentje, Helmkruid. Hier heeft een Ree aan wortels geknabbeld. Ha, dat is een waarneming, rustig zittend, de Plasrombout. Bos-aardbei, Nagelkruid. Hoor je de jonge spechten bedelen?? Aan de flank van de heugel komt zo het kwelwater boven, Begrazing in het bos met Helrickschapen. Een Levendbarende Hagedis is ons te vlug af. Eindelijk een roofvogel. Ja, de Havik. Waar blijven de andere?? Bij een poel en natte weide Grote Muggenorchis, Brede en Bosorchis, Gele Lis. Een Gewone Oeverlibel, een Wiel, parende Waterjuffers. Wat verder weer ratelaar (grote), mooi, Adderwortel, Bosbies. Hoor! De Zwarte Specht. Een fijn groepje Kuifmezen. Verdorie, verdorie, al vijf uur, die mooie dag is zo weer voorbij gevlogen. Dank u, Georges en natuurlijk Herman. 't Ja, dit zou wel eens mijn laatste verslag kunnen zijn als men hardnekkig volhoudt op de Bist te Wilrijk op te stappen, dan zal ik tot mijn grote spijt moeten afhaken. Drie kwart tot een uur fietsen, opboksen tegen de overheersende west-, noordwestenwinden. Hm!! Nee, dat zie ik niet meer zitten. En vooral geen plaats om veilig uw fiets te stallen. Nee! Vervroegd natuurramp. Natuurpunt = natuurramp.

Nismes een droomweekend in de Viroinvallei . . . rond orchideeën, vlinders en andere insecten

d. d. 8 - 9 juni 2002

Gidsen:	Hugo Waeterschoot & Kurt Hofman
Leiding:	Joke De Sutter
Aantal deelnemers:	25
Verslag:	Thierry Depauw(1) & Tuur Wuyts(2)

(1):

Het is bewolkt met opklaringen, droog en rond de 18o. De voorjaren zijn op hun einde, de zomers moeten beginnen. Zowat een dalperiode en niet bijster warm. Maar we zien toch nog aardig wat: Argusvlinder, Aardbeivlinder (Dikkopje), Boswitje. Ah! Nieuw voor

mij: een Rotsvlinder (Zandoogjes), Dwergblauwtje, Distelvlinder. Hé ! mooi, een Nachtvindertje, 't Boterbloempje 't Ja, er zijn een veertigtal nachtvinders die enkel overdag vliegen. Hier nog de St.-Jacobsvlinder. Joke zag het Adonisblauwtje. Daar Groot Geaderd Witje. Vandaag zondag hebben we Kurt Hofman, een specialist, een idealist, een levende of wandelende encyclopedie onder ons. Tweekleurig Hooibeestje. Kijk een minnest van de Wegwesp. De eitjes van de Koningspage. Kleine Vos, Atalanta, Citroentje. Bosbeek en Weidebeekjuffer. Ho ! Sorry, libellen. Nog een Dikkopje, het Groot. Een Groentje en het Bruin Dikkopje deze keer. Het Bruin Blauwtje, nog een Dwergblauwtje en Aardbeivlinder. Nieuw voor mij de Moerasparelmoervlinder, Ook voor Kurt was het een blij weerzien. Daar een Koningspage en nog een Citroentje. Dank aan Kurt, Hugo en Joke.

Hommelorchis (Foto: Hugo Waeterschoot)

(2):

't Was een blij weerzien of kennismaking rond 9.15 u aan de kerk van Nismes, ons eerste afspraakpunt. Het Viroinweekend kon beginnen! Eerste terrein de Tienne Breumont vlak bij het dorp. Deze kalkhelling leverde reeds flink wat typische kalkplanten op: Geelhartje (vlasfam.) om er maar één te noemen. Op deze plaats zijn we, reeds enkele jaren geleden, eens kletsnat geregend bij een echte wolkbreuk. Een gebeurtenis die nog voortleeft bij de overlevenden!

We daalden terug naar het dorp en staken de Eau Noir over, die dwars door Nismes loopt. Links van de weg ligt een park dat we doorkruisten en daarna begon de klim naar het kalkplateau. Hier werden struikgewas gekapt en schapen en geiten ingezet om het terrein open te houden.

Bokkenorchis (Foto: Hugo Waeterschoot)

Vliegen-, Poppen-, Bokken-, Hommel-, en Bergnachtorchis komen hier voor. Alle planten opnoemen is niet te doen, maar toch wil ik Gamanderbremraap vermelden. De boterhammen werden opgegeten aan de rand van een vrij diepe ijzererts-groeve. Nadien leidde de weg ons naar de bekende Fondri des Chiens.

Terug in het dorp reden we naar de Roche

Trouée een eindje verder. Dit terrein is de meesten ook bekend en is ook rijk aan orchissen. In een droge gracht naast de weg groeiden zelfs Vliegenorchissen bij bosjes. Enkele niet algemene vlindersoorten die hier rondfladderden waren het Boswitje, de Koningspage en het Groot Geaderd Witje.

We hadden een mooie dag beleefd en reden nu naar ons hotelletje "Le Petit Mesnil" te Vierves-sur-Viroin. Gezien het warme weer werd het terras spoedig ingepalmd door de groep dorstige Natuurpunters.

Na het avondmaal togen de liefhebbers, met Hugo als gids, op pad naar de bossen in de omgeving. We vatten post in twee steengroeven in de hoop uilen of misschien zelfs een everzwijn te zien. Tevergeefs, maar we genoten wel van de speciale sfeer van zo'n wandeling in de schemering en konden in het schemerdonker toch nog genieten van het Vogelnestje en de larven van de Vuursalamander.

Zondag 9 juni: Na het ontbijt reden we naar Treignes en meer bepaald naar het

reservaat "Les Rivelottes" met onze plaatselijke gids Kurt Hofman. Kurt woont en werkt hier in de buurt en kent deze streek door en door. Gezeten op een kalkheuvelflank als in een amfiteater gaf Kurt ons een uiteenzetting over het natuurpark Hermeton - Viroin dat zo 'n 20.000 ha groot is. Vele natuurwaarden gingen metertijd verloren, maar

Wilde Wijt (Foto: Hugo Waeterschoot)

nu is het tij gelukkig terug gekeerd. Na deze toelichting speurden we (in gemzenstijl springend van blok tot blok) weer naar typische planten, insecten, weekdieren en vogels. We vonden o.a. Tweekleurig Hooibeestje (een dagvlinder) en het Zoemertje (een sprinkhaan) en de Bergcicade (enigste vindplaats voor België !). Aan de oever van een snelvliedend beekje vloog een Grote Gele Kwikstaart en 3 ex. Bosbeekjuffer. 't Was hier mooi en rustig maar we moesten verder.

We reden nu naar Monte-aux-Buis te Dourbes. We vleiden ons in het gras en aten onze picknick op. Intussen liet de Braamsluiper zich herhaaldelijk horen. Ook de Boskrekkel en de Fluospin kenden heel wat bekijks. We konden er weer tegen en stapten op achter de gids.

Buiten de reeds vertrouwde orchideeën groeit hier ook o.a. de Herfststijloos en Vroege Thijm of Kruiptijm en veel Wolfskers met zijn giftige, glimmende zwarte bessen. Merkwaardige vlinders die we tegenkwamen waren de Moerasparelmoervlinder, het Bruin Blauwtje, Dwergblauwtje en de Koningspage. Tenslotte kwamen we uit het bos aan de rand van een steile afgrond waar het kalkplateau eindigt. Van hieruit hadden we een schitterend panorama over de wijde omgeving, een waardige afsluiter van dit weekend.

Op de terugweg naar de auto's vonden we nog de Gouden

Tor en een Hazelworm. Hoeft het nog gezegd dat alle deelnemers dolenthousiast waren over dit "droomweekend" dat voor herhaling vatbaar is! De gidsen en leiding zijn dan ook van harte bedankt.

Lijstje van de waargenomen orchideeënsoorten op het weekend (15 soorten) :

- * Bergnactorchis (*Platanthera chlorantha*) (talrijk)
- * Welriekende Nachtorchis (*Platanthera bifolia*) (talrijk)
- * Bokkenorchis (*Himantoglossum hircinum*) (enkele exemplaren)
- * Bruinrode Wespenorchis (*Epipactis atrorubens*) (talrijk)
- * Kleine Wespenorchis (*Epipactis microphylla*) (soms ook wel Smalle Wespenorchis genoemd) (één enkel exemplaar) Brede ? Wespenorchis (**Epipactis helleborine**) (enkele exemplaren)
- * Groene Nachtorchis (*Coeloglossum viride*) (één exemplaar)
- * Grote Keverorchis (*Listera ovata*) (enkele exemplaren)
- * Grote Muggenorchis (*Gymnadenia conopsea*) (zeer talrijk)
- * Hommelorchis (*Ophrys apifera*) (verscheidene exemplaren)
- * Purperorchis (*Orchis purpurea*) (twee exemplaren)
- * Vliegenorchis (*Ophrys insectifera*) (verscheidene exemplaren)
- * Mannetjesorchis (*Orchis mascula*) (verscheidene exemplaren)
- * Poppenorchis (*Aceras anthropophorum*) (verscheidene exemplaren)
- * Vogelnestje (*Neottia nidus-avis*) (drie exemplaren)

Hugo Waeterschoot

Grassenwandeling d.d. 16 juni 2002

Leiding en verslag : Ria Thys

Aantal deelnemers: 9

Het is toch wel bar slecht weer als we in Mortsel op de deelnemers voor de Grassenwandeling staan te wachten. Uiteindelijk rijden we met 4 moedigen naar de afspraakplaats aan de Wolvenberg in Berchem. Daar wacht Erik Molenaar ons op, samen met enkele andere geïnteresseerden. En zowaar, na de inleiding van Erik klaart het uit en kunnen we de grassenweelde onder een genoeglijk zonnetje bewonderen. Oh, wat is dat toch weer een wereldje apart. Vormen de aartjes een twijgje, een kattenstaartje of een soort boompje? Zijn er kafnaaldjes en hoe zien ze eruit? We kunnen een schat aan grassoorten determineren: Geknikte Vossenstaart, Gestreepte Witbol, Engels Raaigras, Ruw Beemdgras, IJle en Zachte Dravik, Glanshaver, Duinriet, Gewone Bermzegge, Zomprus, Moeraszegge, Goudhaver, Fiorinegras, Platte Rus, ... dit is maar een greep uit de schitterende grassenpracht. Bovendien was deze wandeling voor mij een aangename kennismaking met het gebied Wolvenberg, zo mooi aan de rand van grootstad Antwerpen. Erik, hartelijk dank voor het overbrengen van uw grote kennis rond grassen en voor het tonen van het gebied waar u duidelijk heel wat uren spendeert.

Folklorewandeling in Hobokense Polder d.d. 16 juni 2002

Gids en leiding: 13 medewerkers waarvan 2 gidsen, Terry Mariën en Jeannine Nielandt

Aantal deelnemers: 40 deelnemers (26 volwassenen - 14 kinderen)

Verslag: Chris Verwaest

Op een zomers warme zondag in juni verwelkomen Terry, hoogzwanger !, en Jeannine ons in de Hobokense Polder voor een Folklorewandeling. Beide gidsen hebben een bloemrijke toepasselijke klederdracht en zullen ons laten zien en horen hoe de natuur verweven is met het oude volksgeloof, sagen en legendes.

Ik wandel mee met Jeannine, gemakkelijk te herkennen aan haar leuke groene hoedje. Voor we het natuurgebied instappen, staan we even stil bij een plekje aan de spoorwegberm, roodgekleurd door Papavers oftewel Klaprozen. Die danken hun naam aan het feit dat je de bloem kan opblazen en ze in je vuist laten "klappen". De Klaproos werd het symbool van de gesneuvelden toen na WO I een zee van bloemen de slagvelden rood kleurde. Omdat het zaad van de Klaproos een kiemkracht heeft van tientallen jaren, kwam het massaal tot ontwikkeling nadat de rust over de velden was weergekeerd.

In het Populierenbos, dat ooit werd aangeplant als houtwinning voor de luciferindustrie, staan nu al veel jonge eiken die hopelijk kunnen uitgroeien tot prachtige bomen. De eik is het symbool van kracht en standvastigheid, en aan zijn vruchten, de eikels, werden beschermende krachten toegekend. Onze voorouders vereerden woudgeesten die in de bomen huisden en deze ook beschermden. Vandaar onze gewoonte om hout vast te houden om kwade bezweringen af te weren. Volgens het Vlaamse volksgeloof is schuilen onder een populier bij zwaar onweer niet verstandig omdat de boom de bliksem aantrekt.

Even verder ontmoeten we twee fraai uitgedoste dames op een bankje, ze lijken zo uit Bokrijk weggelopen. De oudste

Oude wijvenpraat (Foto: Luk Smets)

zit vlijtig te breien en vertelt ons ondertussen van onder haar kanten muts "oudewijvenpraat", met vooral veel tips hoe we de duivel en heksen uit ons huis moeten weren. De jongste toont ons een koperen pot met daarin een "Kroedwusj" : een bos van 7 kruiden, die werd gewijd in

de kerk en bij onheil werd aangestoken omdat men geloofde dat de rook huis en erf tegen rampen zou beschermen.

Op weg naar de Grote Leigracht houden we halt bij de Meidoorn, een struik waaraan heel wat geneeskracht wordt toegekend. Thee van meidoornbloemen en -bladeren is een prima middel tegen zenuwachtigheid, prikkelbaarheid en vermoeidheid. De plant bevat fosfor, een stof die ontont-

Duivel in het riet (Foto: Luk Smets)

beerlijk is voor een goede weerstand. We worden verwelkomd bij een "wensboom". Volgens de traditie kan men van pijn en ongemakken verlost worden door een reep stof of een kledingsstuk dat te maken heeft met de kwaal, in een boom te binden. De levenskracht van de boom neemt dan de ziekte weg. Dus, even proberen of we van die vervelende muggenbeten verlost worden als we een lapje in de boom hangen! En als je je echt één wil voelen met de natuur, omhels dan een boom, adem diep in en uit, en je voelt zo de energie in je lichaam stromen.

Bij het Rallegat, waar sinds kort een kijkscherm staat, worden we opgewacht door Michelle en Bart, die ons tonen welk moois we kunnen maken met planten en bloemen, zoals het vlechten van een bloemenkransje met gras en madeliefjes. Volgens de legende ontstonden madeliefjes, kleine witte bloempjes met gouden hartjes, uit de tranen die Maria schreide toen ze het graf van Jezus leeg vond. Leuk zijn ook de "voeldozen", waar nieuwsgierige handen in kunnen tasten en raden welke plantjes erin zitten, zoals Kleefkruid, een plant met borstelige vruchtjes die vroeger werd gebruikt om onreinheiten uit verse melk te halen. Een drankje van Kleefkruid heeft een bloedzuiverende werking en de bladeren verzachten brandwonden. Alle kinderen krijgen een mooi plantenfje cadeau! Deze wezentjes, ontstaan uit zonnevonken, zijn de beschermengelen van de planten en staan op goede voet met de insecten die de plant bevruchten en er nectar uit puren. De plantenfelen zweven in de lucht en geven hun zonnekraft door aan de planten.

Op onze wandeling komen we heel veel Brandnetels tegen die we uiteraard zo veel mogelijk trachten te ontwijken. Maar deze plant heeft heel wat te bieden. De Brandnetel is rijk aan vitaminen en mineralen en is goed voor de luchtwegen en de spijsvertering. Brandnetelthee zuivert je lichaam van afvalstoffen en is dus goed voor de huid en

geeft verlichting bij reuma en artritis.

In de Polder bloeit ook de Moerasspirea, een kruid met een heerlijke geur. Als je de bloemen fijnwrijft, komt een aroma van marsepein vrij. In de volksgeneeskunde werd de plant als koortswerend middel gebruikt, en inderdaad, in de 19de eeuw werd salicylzuur uit de bloemen gedistilleerd, en dat werd de basis van de aspirientjes.

We vervolgen onze weg tot bij een rietkraag waar plots een enggeestig geluid weerklinkt. De riethalmen wijken uit elkaar en daar springt brullend de duivel te voorschijn, gewapend met een drietand. Jeannine deelt snel enkele takjes Maagdenpalm uit aan de verschrikte wandelaars. Hiermee kunnen we Satan afweren, en met z'n staart tussen de benen druipt de "rode" duivel af en verdwijnt weer in het riet.

Voor we aan de oude spoorweg komen, wacht ons nog een leuke verrassing van culinaire aard. Jules heeft lekkere pannenkoeken gebakken. Het speciale eraan zijn de vlierbloesems die hij in het deeg vermengd heeft, en ze zijn heerlijk! Aan de Vlierstruik is ook heel wat symboliek verbonden. Al in de tijd van de Germanen werd hij vereerd als een heilige struik, een levensboom die boze geesten en demonen kon verdrijven. Omdat een op het mensenoer lijkende zwam op de stam groeit, geloofden onze voorouders dat in de struik een levend wezen huisde waarbij men te biechten kon gaan. De paddestoel werd later omgedoopt tot Judasoor, omdat de apostel die Jezus verraadde zich aan een vlier zou hebben verhangen.

Maria biedt ons een glaasje kruidenwijn aan. Rode wijn met Rozemarijn en Echte Salie voor wie zich een beetje slapjes voelt, of witte wijn met Grote Engelwortel voor wie overspannen is. Wijn met Berenklauw zou dan weer impotentie en frigiditeit kunnen verhelpen. Proeven maar! Ondertussen vertelt Hilde ons hoe het Lieveheersbeestje aan zijn naam gekomen is.

Op deze plek staat ook het Groot Hoefblad, waarvan de onderaan behaarde bladeren vroeger als hoofdbescherming tegen de felle zon of als paraplu werden gebruikt. Nu zouden de verkoelende bladeren zeker als parasol kunnen dienen, want het is hier erg warm.

Denise, het kruidenvrouwtje, heeft St.-Jansolie meegebracht. Ze vertelt ons over de heilzame werking van deze olie die wordt gewonnen door de gele bloemen van het St.-Janskruid met zuivere olijfolie te overgieten, enkele weken op een warme plek te laten staan, regelmatig te schudden, en tot slot de bloemen eruit te zeven. St.-Jansolie is heel goed voor een droge huid maar mag niet voor het zonnebaden worden aangebracht. Bij zonnebrand of andere brandwonden heeft ze wel een genezende werking. Meer uitleg vinden de geïnteresseerden in Denise's boekje "Een K(h)opje Kruiden", met voor de insiders een kleine woordspeling (KHOP = Kern Hobokense Polder). Als afsluiter krijgen we nog een kleurrijk kruidenbosje cadeau, dat we thuis kunnen ophangen en laten drogen, om zo onze woonst tegen kwade geesten te beschermen.

En zo komt een einde aan deze folklorewandeling waarbij we heel wat hebben kunnen opsteken van Terry en Jeannine en alle medewerkers. Dit initiatief is vast en zeker een herhaling waard!

Landschapswandeling en Nachtzwaluwobservatie in de vallei van de Zwarte Beek d. d. 29/06/2002

Gids: Johan Van Den Bosch
Leiding: Luk Smets
Aantal deelnemers: 13
Verslag: Tuur Wuyts

Aan het informatiebord aan 't Fonteintje stond onze gids ons op te wachten: Aan de hand van stafkaarten werd de vallei van de Zwarte Beek gesitueerd en nader toegelicht. Grote delen zijn ingenomen door militair domein nl. het bekende kamp van Beverlo dat ongeveer 4.000 ha bedraagt. Samen met Gemeente- en nog andere bossen en terreinen komt men aan ongeveer 10.000 ha natuurterrein en ongebouwd gebied. We namen het Hazerikenpad en kwamen bij de Oude Beek. Om door het moeras te geraken is een honderden meters lang plankenpad aangelegd - een goed idee. Dotterbloem, Bosbies, Ruw Walstro, Kattenstaart en Blauw Glidkruid vinden hier hun optimale groeiplaats. Een beetje ongewoon zijn hier de Angus

Klein Warkruid (*Cuscuta epithymum*)

Aberdeen runderen.

Na enig stappen kwamen we aan de sterk meanderende Zwarte Beek. In de loop der tijden wijzigde de beek haar loop en Johan wees ons een droge oude meander aan. Een mooie plek is "De Overslag" - een open weide met aan de rand een moerassig deel met een streepje lopend water. Ook hier werd een plankenpad aangelegd. In het moeras groeide een weelde aan planten o. a. Slangenwortel met zijn witte bloeischede, Melkeppe, Engelwortel en Wilde Bertram. Opvallend veel Boerenzwaluwen toerden hier rond. Het Koevinkje (een dagvlinder) vloog hier overal rond. Langs een straatkaker had Natuurpunt een roggeakker aangelegd waar o. a. Korenbloem groeide. Iets verder terug het militair domein in. Langs het Zandpad vonden we Grondster met z'n minuscule bloempjes. Na weer even stappen leidde Johan ons naar een schitterend nat stuk heide gelegen in een weids landschap. We bewonderden de Beenbreek, een typische plant van zulke terreinen. Om klein Warkruid op Struikheide te vinden moet men goed uit z'n doppen kijken, maar we vonden het! Wat verder een zingende Geelgors! Men moet al ver rijden wil men deze schitterende vogel kunnen bewonderen! Op een geplagd vochtig terrein vonden we 2 Gevlekte Orchissen, Witte Snavelbies en Naaldwaterbies

evenals Jeneverbesstruiken. Om al dit fraais te behouden of terug te krijgen zijn het jaar rond 15 mensen tewerk gesteld!

Rond 19 u. kwamen we aan de Katershoeve (eigenlijk juist Catershoeve!) waar we onze boterhammen konden opeten. Gans de familie Van Den Bosch was hier in de weer om het ons aangenaam te maken. In de weiden voor de hoeve graasden ook hier Aberdeensrunderen evenals Drentse heideschappen.

Het weer was ideaal toen we de avondwandeling startten. Na enig stappen kwamen we op Spiekelspade aan met zijn imposante 360-jarige "dikke eik". De boom zit wel in z'n terminale fase maar dwingt nog altijd respect af. Aan de Hechtelse heide vloog 2 maal een Houtsnip over het bos want het begon stilaan te schemeren. Met het verhaal over de "witte wieven" probeerde Johan ons schrik aan te jagen. Uiteindelijk vonden we een geschikte open plek in de heide waar we ons neerzetten, wachtende op de komst van de Nachtzwaluw. Bijna onmiddellijk kwam een exemplaar overgevlogen. We genoten van de geheimzinnige "snorrende" zang van de Geitenmelker. Even nog kwam hij overgevlogen. Tenslotte togen we terug naar de parkeerplaats. Een 6-tal Glimwormen poogden zo goed en kwaad als mogelijk ons pad te verlichten. We hadden er weer eens een ongelooflijk boeiende natuurwandeling opzitten. Johan, onze welbespraakte en enthousiaste gids werd hartelijk bedankt. Luk, deze tocht mag gerust nog eens geprogrammeerd worden hoor!

Bezoek aan de tentoonstelling De Wolf in het Natuurpункhuis te Turnhout en wandeling in De Liereman te Oud-Turnhout d. d. 06/07/2002

Gids: Joke Flour
Leiding: Ria Thys
Aantal deelnemers: 16 volw. + 8 k.
Verslag: Tuur Wuyts

Deze thematentoonstelling werd opgebouwd aan de hand van allerlei educatief materiaal zoals foto's, teksten, verspreidingskaarten en ook een opgezet exemplaar. Joke Flour leidde ons rond en gaf ons op een aangename manier uitvoerige uitleg over het leven van dit roofdier. De wolf blijkt niet gevaarlijk te zijn voor de mens en dat hij Roodkapje zou opgegeten hebben kan dan ook in twijfel getrokken worden! Tenslotte konden we nog genieten van een schitterende videofilm over dit zoogdier. Intussen kregen de kinderen een aparte rondleiding. Even nog in de boekenwinkel en dan naar Oud-Turnhout waar we in het bezoekerscentrum onze boterhammen konden opeten en waar Ronny mee insprong om ons van drank te voorzien. Gesterkt begonnen we aan de kleine rondwandeling onder leiding van Luk. Ria, met hulp van Femke en Nancy, nam het klein grut onder haar hoede voor een aangepaste wandeling. Nog even aanstippen dat dit gemeentelijk reservaat 168 ha groot is en wordt medebeheerd door Natuurpunt. Wat opvalt, is het massaal voorkomen van de Gagel, een typische plant van de Kempische moerassen en vochtige gebieden. We stapten dwars door het moeras naar het bruggetje over de beek. Daar staat een ietwat spookachtig betonnen buitenverblijf dat reeds jaren leeg staat. Een Latijns opschrift luidt: "Als een Kwak in het slijkerig moeras" wat wel waar is. Even verder groeit één

exemplaar Koningsvaren waarvan de sporendoosjes reeds leeg waren.

Voor de meeste vogels zat de zangperiode er reeds op, toch nog Zwartkop, Tjiftjaf en Vink. Eens het gebied uit wandelden we naar de gereconstrueerde Kempische stal op de Hoge Mierdse Heide. In een aanpalende weide grazen Konikpaarden. Plots hoorden we vlakbij bedelende jonge vogels. Het bleken Torenvalken te zijn in een nestbak, opgehangen in een hoge berk. Dé verrassing was ongetwijfeld een jonge Ransuil, nog gedeeltelijk bedekt met donsveren op kop en borst die onverstoort op een weidepaal zat op zo'n 25-tal meter van de weg ! We twijfelden lang of het een Rans- dan wel Bosuil was. De opkomende oorpluimen gaven ons echter uitsluitel. Intussen hadden Ria, Femke en Nancy onze groep verwoegd en stapten we naar de parking. Even nog wat bijpraten in het cafetaria van het bezoekerscentrum en dan huiswaarts. Luk en Ria, bedankt voor het leiden en de voorbereiding !

Fietstocht in de Kempen en Noord-Brabant d. d. 13/07/2002

Gids: Marieke Berkvens
Leiding: Tuur Wuyts
Verslag: André De Mul
Aantal deelnemers: 17

Ondanks de sombere weersvoorspellingen (grijs met veel regen en af en toe een opklaring), waren 17 enthousiastelingen op het appel. Met de 15 jaar oude VW-camionette van Gaston op kop reden we in colonne naar het Kempisch kanaal in Arendonk waar Marieke ons opwachtte.

De eerste kilometers waren een combinatie van fietsen, afstappen, wandelen, opstappen en cyclowandelen doorheen de Reuselse Moeren, op de Belgisch-Nederlandse grens. De kijkhut aan het begin van het gebied geeft uitzicht op een moerassig plassengebied, pleisterplaats van voornamelijk Kokmoeuwen. Gagel gedijt hier zeer goed. Onderweg kon Lydia niet voorbij het Pluisjesmos, Korstmos en de Parelamoniet die nu al van de partij was. De herfst begint vroeg dit jaar. Na een wandeling door het bos (met de fiets aan de hand) kwamen we aan een heidegebied met typische plantengroei, o. a.: Zonnedauw, Dopheide, Tormentil en Kale Jonker.

Na dit afwisselend parcours begon de eigenlijke fietstocht. Onderweg trok een Roodborsttapuit in een boom langs de weg met zijn gekraakt gekwetter onze aandacht. Volgende reden om even halt te houden en te bewonderen. We vervolgden onze weg. Bijwijlen is het een uitgerekte karavaan. Is iedereen er nog bij ? Even kijken. Tien voor, zes achter, en mezelf niet vergeten te tellen, is 17. OK. We komen aan de Peelse Heide. Wie het mysterie van de landschapscirkels en wat verder de Stenen der Zaligheden wil ontrafelen, moet maar zelf maar eens komen ontdekken. Marieke hoort een Boomleeuwerik en een Geelgors en vraagt zich af waarom deze laatste enkel aan de Nederlandse kant voorkomt. Geen idee. Inmiddels was het middag als we in Bladel (of een deelgemeente ervan) arriveren en buiten op het terras van de herberg "t Pleintje" onze boterhammen en sommigen ook nog een tomatensoepje verorberden.

Na de middag reden we naar de Hapertse heide. Hier lie-

Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*)

ten we de fietsen achter onder de waakzame ogen van Gaston en maakten een wandeling in de heide. Een vogel in baltsvlucht en dan bijna in vrije val om zich dan terug in de vlucht op te trekken tot in de dichtstbijzijnde boom. Dat moet een Boompieper zijn.

Langs een pad doorheen de struiken komen we aan een veengebied. En jawel, hier groeit Veenpluis. Marieke maakte ons attent op de zang van een Rietgors. Op de terugweg nog een eenzame Bruine kikker. Waar is Lydia nu weer? Zeker nog een boleet of een andere zwam tegengekomen. Ja, een Berkenboleet en wat verder een Melkzwam. "En ik heb ook nog Grijs Kronkelsteeltje of Cactusmos gezien", kraait ze verrukt. Ondertussen begon de hemel wel te dreigen en te grommen. Gaat het er dan toch van komen ? Gauw terug op de fietsen en verder. We rijden nu op een kronkelend betonnen fietspaadje dwars door het bos. Dit is het mooiste stukje van de fietsroute. Ja, even later is het zo ver. De bomen bieden eerst nog beschutting, maar even later dient de regenkleedij bovengehaald en aangeschoten. Vlak aan de grens willen we nog even schuilen en verpozen in een taverne. Het geschal van Nederlandse schlagers, genre Nico Haak en Zangeres Zonder Naam joeg menigeen van ons naar het terras. Alsof de waard dacht ons een plezier te doen, verhoogde hij het muziekvolume zodat wij buiten ook konden meegenieten. Dan maar vlug onze consumpties doorgespoeld en de grens over. Het contrast met het bosrijk parcours van daarnet is frappant. Nu gaat het langs een tweevaksrijbaan over een smalle fietsstrook richting Postel en verder naar Retie. Enkele wielertoeristen in omgekeerde richting attenderen er ons op dat het niet regent. Wacht maar tot ze de grens over zijn. Om de eentonigheid wat te breken, maken we een ommetje naar de Ronde Put in Retie. Aan de overkant van deze plas zien we door onze kijkers Galloways, enkele (Koniks?-)paarden, Aalscholwers en Nijlganzen. We vervolgen onze route en gaan rechtsaf langs het Kempisch kanaal. De tocht zit er bijna op. Nog enkele kilometers rechtdoor en dan linksaf over de brug. De kilometerteller geeft dik 48 kilometer als we bij de auto's arriveren. Bedankt Marieke, dat heb je weer eens goed uitgekiend. Hopelijk tot volgend jaar, vroeger mag ook.

Stropersbossen en de Zuidlede te Moerbeke d. d. 21/07/2002

Gids en leiding: Tuur Wuyts
Aantal deelnemers: 14
Verslag: Thierry Depauw

Nou ja, de maandag was het schitterend weer ha, ha, ha !! Kom, we hebben opklaringen, bewolking, regelmatig een streepje zon, zacht weer gehad.
VM. Een buitje, nu ja, een lang buitje, daarna zon, zon. Kortom, fijn wandelweer.
Dat we aardig wat gezien hebben, blijkt uit de hierop volgende lijst. Kriskras al lopend door mekaar genoteerd: Huiszwaluwen aan de kerk, Havik, Vogelwikke, Wolfspoot, veel mooie Kattenstaarten, Inktzwam, Brede Wespenorchis, Valse Salie, Glidkruid, Dubbelloof. Een Bont Zandoogje, Parelamoniet., Buizerds, Groene en Grote Bonte Specht, Heggedoorzaad, Aardappelbovist, Winterkoninkje, Vink, Zwartkop, Goudhaantjes, Stekelvaren, Sporkehout, Oranje Zandoogje, een Russula, Heksenkruid van de Teunisbloemfamilie, Roodborst, Tuinfluiter, Stinkzwam, Klein Koolwitje, Landkaartje, Bruin Zandoogje, Moerasdroogbloem.
Rustig door het bos gekuierd tot de maag begon te knagen. De Kongo, midden in de Vlaamse polders.
Een nog overblijvend echt dorpscafé heeft de dorstigen ge-laafd.
NM: Moervaart, Zuidledevaart. In tegenstelling tot vanmorgen één groot open gebied, de typische Vlaamse populierendreven, we volgen de vaarten. Adderwortel, Bruine Kiekendief (juveniel), alsook jonge Kievitjes, Bonte Wikke, Peen, Paraplutjesmos, St.-Jacobskruid, Aalschol-ver, Zilvermeeuw, Avondskoekoeksbloem, Grote Beer (een nachtvlinder), Wilde Bertram. Tuur wou ons perse de Bijeneters verkopen maar 't waren Toreneters of Bijenvalken. Maar geef toe, ze zijn hier in de buurt broedend gesignaleerd. En die afgegraven heuvel was een ideale broedplaats. Ja, ja, 't kon best, misschien aan de achterkant, hé !
Scholeksters, Torenvalk, Witte Kwikstaart, Roodborsttap-uit, Boerenzwaluw, Akkerwinde, Agrimonie. He !! de zon komt er door en daar heb je de Kleine Karekiet, Holenduif, Distelvlinder, IJsvogel, Zomertortel.
Een Ridderzwam, Parasolzwam, Rode Fluweelboleet, Fijnplaatrussula.
EN, nog niet overtuigd ??
Tuur hartelijk dank, je hebt ons een fijne dag bezorgd.

Fietstocht "Rondje Pontje" - Oosterschelde-Zuid d. d. 03/08/2002

Gids: Luc Van Schoor
Jos Stessens
Leiding: Tuur Wuyts
Aantal deelnemers: 20
Verslag: Thierry Depauw

De start werd gegeven op de parking - Carpooling Oesterdam. Nou het werd de hele Oesterdam af carspoeling of

fietsspoeling (9 km). Eenmaal op Tholen beterde het zien-derogen om rond 11 uur kurkdroog te zijn. Een zacht windje en de zon kwam er door, m. a. w. lekker fietsweertje. We fietsen op een smal weggetje onder aan de dijk. We volgen alle bochten van Zuid-Tholen, met links op nog geen 5 meter de Oosterschelde. Verschillende dijkbedekkingen worden hier uitgetest. Verschillende materialen. Je ziet duidelijk bij de waterlijn waarom het ene begroeid is, het andere kaal blijft. Maar kijk eens hier, jongens. We gaan boven op de dijk staan.
De polders van Scherpenisse, net zoals op Schouwen, de Prunjepolder, het plan Tureluur, weet je wel ?
Hier ook verdwijnen de wegen, poelen worden uitgegraven, de bestaande inlagen vergroot. Alles terug naar de natuur. En mede dankzij Luc's telescoop passeren alle steltlopers de revue: Grutto's, Tureluurs, Zwarte Ruiter, Kluten, Kleine Strandlopers, Krombekken, Kanoeten, Kemphanen, Oeverloper, Bontbekjes. Eenden, waaronder nog twee Zomertalingen, Aalscholvers. Een Grauwe Gans, een paar overzomerende Rotganzen, Visdiefjes en ga zo maar door. Twintig minuten genieten. Ja, achter de bocht staan de Lepelaars.
Tuur houdt de klok in 't oog. Jongens, we moeten gaan eten, anders halen ze de boot niet. We hadden buiten kunnen eten, maar geen terrasje. Geen paniek, de boot ligt op ons te wachten. Een boot voor ons alleen. We waren trouwens mooi op tijd. Een rustige, prettige overvaart. De Oosterschelde op het water. We volgen de betonning (boeien). We zien de staken en de vlaggetjes waarmee mosselpercelen en visnetten terug te vinden zijn. Plots weerklinkt de luidspreker van het stuurhuis. De stem van de schipper: "Hebben jullie er twee aan de wal laten staan of zwemmen die achterna ? Jullie hebben voor achttien betaald en ik tel er maar zestien. Ja, waadde ?!
Gorishoek ----> Yerseke. Tholen ----> Zuid - Beveland.
Hier zetten we voet aan land. Niemand is zeeziek geweest of heeft het laten blijken, haha !! Ja, van hier komen de mosselen hé ! We gaan even rond, een oesterkwekerij. Hier worden ze gespoeld, in bakken op de bodem van talloze vijvers. Hier worden de mossels gesorteerd naar grootte en in juten zakken verpakt. Op het label verpakt 4-8, ze staan buiten klaar. Morgen dus ?? Vergissing ?? We fietsen rustig verder maar de Oosterschelde, het verdronken land van Zuid - Beveland ligt nu wel een stuk verder van ons. Bruine Kiekendieven, de drie zwaluwsoorten, blij die nog te mogen zien.
Bij de ons welbekende Roelshoek zetten we de paarden even vast. We gaan het slib op. Het gaat naar laag water. Scholeksters, Wulpen, ah een Regenwulp, een Wadslakje. We fietsen verder, pakken er nog eentje in 't café "De Melksalon" - What's in a name ??
Bruine Kiekendieven fietsen, euh .., vliegen mee.
De zon schijnt lekker, we willen nog niet naar huis, maar 't is al 17.05 u.
Een heerlijke dag. Dank u Luc, Jos, Tuur, Els. Schitterend idee en 63 vogelsoorten a.. b. En Oh ! ja, zo'n 45 km getrapt.

't rAntGroentje !

- Beste kinderen,
- Spijtig, maar dit leuke wormpje - hét symbool van ons aller rAntGroentje - is in vakantie.
- Willen jullie dat het wormpje er weer zal zijn vanaf 1 januari 2003, laat dan snel, voor 15 november, iets weten aan Ria Smets-Thys, J. Kennedylaan 22 2630 Aartselaar, tel. 03/289 73 66 - email: ria.thys@pi.be

Dieren in onze omgeving

Heb jij waarnemingen van dieren in onze afdeling (Aartselaar, Wilrijk, Hoboken, Antwerpen 2020, Edegem en Hove) ? Stuur ze dan met vermelding van datum en plaatsomschrijving naar Luk Smets !

24/07/02: Fort 6: 3 koppel **Fuut**: 1 broedend, 1 met pullis op de rug; 1 juv **Aalscholver** (R.D.)

26/07/02: Golf De Drie Eycken: **Velduil** (regelmatige gast), **Groene Specht**, **Winterkoning** (R.D.)

Fort 7:

3/05/02: 1 koppel **Krakeend**; 1 zangpost **Fitis**; 2 **Eekhoorns** aan de helling van de Dasweg (T.W.)

1/06/02: groep **Staartmezen**; **Buizerd** nagezeten door 2 **Kraaien** (P.B.)

21/07/02: **IJsvogel**, **Aalscholver**; libellen: **Blauwe Glazenmaker**, **Breedscheenjuffer**, **Lantaarntje**, **Watersnuffel** (J.D.R.)

31/07/02: **IJsvogel** aan de brug (T.W.)

4/08/02: 2 **Aalscholvers** (T.W.)

10/08/02: jonge **Buizerd** zien wegvliegen; **Distelvlinder** zittend op Heelblaadjes (P.B.)

Distelvlinder (*Vanessa cardui*)

Hobokense Polder

Tijdens de "rastercontrolewandelingen" in de Hobokense Polder werden gedurende de lentemaanden volgende vogels waargenomen: **Aalscholver**, **Bergeend**, **Blauwborst**, **Bosrietzanger**, **Bruine Kiekendief**, **Buizerd**, **Canadagans**, **Ekster**, **Fazant**, **Fitis**, **Gaai**, **Gierzwaluw**, **Grasmus**, **Groene Specht**, **Grote Bonte Specht**, **Heggenmus**, **Houtduif**, **Huis- mus**, **Kievit**, **Kleine Karekiet**, **Knobbelzwaan**, **Koekoek**, **Kokmeeuw**, **Koolmees**, **Krakeend**, **Kuifeend**, **Matkop**, **Meerkoet**, **Merel**, **Nachtegaal**, **Paapje**, **Pijlstaart**, **Pimpelmees**, **Ransuil**, **Roodborst**, **Scholekster**, **Slobeend**, **Sperwer**, **Spotvogel**, **Sprinkhaanzanger**, **Tafeleend**, **Tjiftjaf**, **Torenavalk**, **Tortel (Zomer-)**, **Tuinfluitter**, **Turkse Tortel**, **Water- hoen**, **Waterral**, **Wielewaal**, **Wilde Eend**, **Winterkoning**, **Zanglijster**, **Zilvermeeuw**, **Zwarte Kraai**, **Zwartkop**.

Waarnemers: An De Smedt (A.D.S.), Andre Van Langenhove (A.V.L.), Bert Mertens (B.M.), Danny Jonckheere (D.J.), Georges Simons (G.S.), Johan Baetens (J.B.), Johan De Ridder (J.D.R.), Koen Maes (K.M.), Luk Smets (L.S.), Mon Timmers (M.T.), Peggy Beers (P.B.), Ronny Deckers (R.D.), Ria Thys (R.T.), Tuur Wuyts (T.W.), Ellen Verguts (V.E.E.), Wim Mertens (W.M.),

+ = tussen de 1 en 10 ex.

Activiteitenkalender

Meer gedetailleerde informatie (vertrekplaats en -uur, kledij, ...) over de activiteiten vind je in dit tijdschrift.
Activiteiten, waar je je op voorhand voor moet inschrijven, zijn in vet gemarkeerd.

Natuurbeheer:

Zondag 13 oktober:	Natuurbeheer Hobokense Polder
Zaterdag 19 oktober:	Start van de jaarlijkse beheerswerken op Fort 7: verder elke zaterdag
Zaterdag 9 november:	Natuurbeheer Hobokense Polder
Zaterdag 16 november:	Dag van de natuur: Wilgen knotten voor "Behaag ... natuurlijk"
Zaterdag 30 november:	Beheer Oeyvaersbosch te Aartselaar
Zondag 8 december:	Natuurbeheer Hobokense Polder

Uitstappen:

Zondag 6 oktober:	Europese Vogelkijkdagen: Vogelobservatie in Broek De Naeyer en Blaasveldbroek
Zondag 13 oktober:	Landschapswandeling kleiputten Terhagen (Rumst)
Weekend 19-20 oktober:	Vogeltrekweekend in Zeeland
Zondag 27 oktober:	Paddestoelentocht in Schildehof
Zaterdag 2 november:	Determinatie-avond rond schelpen
Zondag 10 november:	Vogeltocht Linkeroever en Saeftinghe
Zondag 24 november:	Het Mariene leven in de Oosterschelde: een ware ontdekkingstocht !
Zaterdag 30 november:	Actie "Behaag ... natuurlijk"
Zondag 1 december:	Korstmosseninitiatie in de Kesselse Heide
Zondag 8 december:	Ganzentocht naar de Oostkustpolders
Zaterdag 21 december:	Vleermuizentelling Fort 7
Zondag 22 december:	Vogelobservatie in de Netevallei tussen Lier en Duffel
Zondag 5 januari:	Van Kreekrak tot Tholen
Zondag 12 januari:	Bospolder, Grote Kreek, Kuifeend en Brabantse Wal
Zondag 19 januari:	Winter(bus)tocht naar Goeree-Overflakkee
Zaterdag 25 januari:	Ledenavond in zaal Steytelinck te Wilrijk

Geleide wandelingen in onze reservaten:

Zondag 20 oktober:	Kalenderwandeling Hobokense Polder
Zondag 17 november:	Kalenderwandeling Hobokense Polder

Vergaderingen (vrij toegankelijk):

Dinsdag 8 oktober:	Gidsenvergadering (om 20 uur, lokaal De IJsvogel, Fort 7 Wilrijk)
Woensdag 16 oktober:	Kern Hobokense Polder (om 19.30u, zaal 'Moretus', Berkenrodelei 32-36, Hoboken)
Woensdag 20 november:	Kern Hobokense Polder (idem)
Donderdag 28 november:	Communicatiewerkgroep (om 20 uur, lokaal De IJsvogel, Fort 7 Wilrijk)
Woensdag 25 december:	Kern Hobokense Polder (om 19.30u, zaal 'Moretus', Berkenrodelei 32-36, Hoboken)
Woensdag 15 januari:	Kern Hobokense Polder (idem)

In dit nummer:

2	Nuttige adressen en informatie	18	Hobokense Polder-nieuws
3	Editoriaal	23	Educatief : Vruchten en zaden, fruit en groenten Natuur in de stad : Mastvest
4	Agenda	29	Verslagen
12	Behaag ... natuurlijk - aanbod	39	Dieren in onze omgeving
15	Bestuursberichten		
17	Fort 7- nieuws		

**Teksten voor het volgend nummer van rAntGroen ontvangen we graag
voor 15 november 2002**